

ELIEL ASPELIN-HAAPKYLÄ

**MUOTO- JA
MUISTIKUVIA II**

Eiel Aspelin-Haapkylä
Muoto- ja muistikuvia II

«Public Domain»

Aspelin-Haapkylä E.

Muoto- ja muistikuvia II / E. Aspelin-Haapkylä — «Public Domain»,

© Aspelin-Haapkylä E.

© Public Domain

Содержание

Alkulause	5
ALEKSIS KIVI	6
I	28
II	29
III	31
IV	33
Конец ознакомительного фрагмента.	40

Eliel Aspelin-Haapkylä

Muoto- ja muistikuvia II

Alkulause

Tämän toisen Muoto- ja Muistikuvasarjan ensi ryhmään olen myöskin, sisällystä muuttamatta, ottanut 40 vuotta sitte laatimani esitelmän Aleksis Kivistä, vaikka itse myöhemmin olen laajentanut alkupuolen siitä johdannoksi runoilijan valittuihin teoksiin. Ymmärrettävästi se on monessa kohden heikko ja puutteellinen, mutta vasta-alkajan erikoistuotteenakin se on ensimmäinen koe luoda kokonaiskuva kirjailijasta, jonka hahmo silmissämme on vuosikymmen vuosikymmeneltä yhä kirkkaammaksi ja mahtavammaksi kasvanut, niinkuin vuoren rajapiirteet selvenevät samassa määrässä kuin me siitä tasangolle etenemme. Toiset kirjoitukset Kivistä pitänevät tässä paikkansa sentähden, että nekin sisältävät alkuperäisiä tietoja hänestä ja että tutkijalle on mukavaa tavata kaikki yhdessä. Sitä vastoin en ole kokoelmaan ottanut mainittua johdantoa enkä siihen liitettyä runoilijan kuoleman ja hautajaisten kuvausta, syystä että ne kolme kertaa painettuina valittujen teosten kanssa ovat laajalle levinneet.

Kirjoitukseni Antti Jalavasta ja Albert Edelfeltistä esiintyvät samoin kuin edelliset ilman mainittavia muutoksia.

Viimeinen, laajin kuvaus, jossa pyydän uudistaa August Hagmanin muistoa, on aivan uusi, tänä vuonna syntynyt. Rauhalahdella elokuulla 1912.

Eliel Aspelin-Haapkylä.

ALEKSIS KIVI

Aleksis Kivi.¹

Esitelmäni esineenä on *runoilija Aleksis Kivi*.

Tätä esitelmää kirjoittaessani ei minua ole elähyttänyt ainoastaan toivo joissakin määrin ansaita kunniaa vuorostani astua esitelmäitsijän paikalle pohjalaisten vuosijuhlassa; monta vertaa enemmän on minua innostuttanut tieto ja tunto siitä velasta, jossa me, hänen aikalaisensa, olemme tälle runoilijalle.

Miksi on Kiven elämä niin kurja ollut? Onko hän itse ihan yksinensä syypää siihen sielunsa toivottomuuteen, joka nyt on yöksi synkistynyt? Miksi ovat hänen teoksensa niin vähän tunnetut? Eivätkö ne lähempää tuttavuutta ansaitse?

Jos esitelmäni antaa jotenkin tyydyttävän vastauksen viimeiseen kysymykseen, niin on tarkoitukseni saavutettu. Mitä toisiin kysymyksiin tulee, tavattaneen kentiesi joku viittaus vastaukseen esitelmässäni; mutta parhaimmat viittaukset saanee jokainen, joka tahtoo, omasta sydämestänsä.

Runoilijan nykyinen sielun ja ruumiin tila on kaikille tunnettu. Aineellisesti emme enää voi hänelle kunnioitusta ja kiitosta osottaa; mutta henkinenkin velka on maksettava; jopa olemme siihen katsoen onnellisemmat kuin saattaisi olla. Kiven aikalaiset voivat, näetten, vielä lieventää jälkimaailman tuomiota sillä, että he rientävät ottamaan huolelliseen hoitoon sen perinnön, jonka runoilija on kansallensa jättänyt. —

Minä katson suureksi onneksi saada Kivestä puhua juuri läsnäolevalle seuralle. Meidän piiriimme kuuluvat jo ennestään useimmat kovaonnisen runoilijan ystävistä ja kunnioittajista. Hyvällä luottamuksella pyydän siis hetkeksi teidän huomiotaanne.

Aleksis Stenvall syntyi Palojoen kylässä, Nurmijärven pitäjässä, 10 p. lokakuuta 1834. Vanhemmat olivat räätäli *Eerikki Juhana Stenvall* ja hänen vaimonsa *Anna Stiina Ramberg*, sepäntytär Nahkilan kylästä, Tuusulan pitäjästä. Räätäli Stenvall oli syntynyt Helsingissä, josta hän isänsä, vanhan merimiehen, kanssa 1811 oli muuttanut Nurmijärvelle. Kaupungissa kun oli kasvanut ja kouluakin käynyt, oli Stenvall Nurmijärvelle tullessaan kieleltään ruotsalaistunut; mutta suomalaista alkuperää oli suku kuitenkin (luultavasti juuri samasta pitäjästäkin), ja nouseva perhe kasvoi taasen niin peräti suomalaiseksi, että Aleksin täytyi käydä ruotsinoppia, ennenkuin pääsi kouluun. Räätäli Stenvallilla oli neljä poikaa ja yksi tytär; nuorin sisaruksista ja kaikkien lempilapsi oli Aleksis. Sisar, Agnes, kuoli nuorena, 14-vuotiaana; kaikki veljekset ovat elossa.

Kuulemani kertomukset ja muistot Aleksin lapsuudesta ja nuoruudesta ovat mitä viehättävimpiä; ne ovat (kentiesi sallinette minun niin sanoa) niin säännöllisesti omituisia kuin ikinä jonkun nousevan neron.

Jos joku teistä matkustaa maantietä Palojoen kylän kautta ja näkee (Helsingistä tullen) oikealla puolen tietä taitekattoisen, kaksikerroksisen tuparakennuksen, niin ottakoon vaivaksensa käydä Aleksis Kiven lapsuuden kodissa. Seinässä uunin kohdalla näette Aleksin ensimmäisen nerontuotteen. Pienenä poikana hän siihen kuvasi – taivaan ja helvetin! Värien vaihtelu tosin ei ole mainittava, sillä hän maalasi tervalla. Mutta oivallisesti on hän hyväksensä käyttänyt tätä vaillinaisuuttakin; pirujen tulihangot, joiden kuvaamiseen värivarat paraiten riittivät, on esitelty pelottavalla todenmukaisuudella. Sittemmin ostettiin nuorelle taideniekalke maalilaatikko, ja nyt hän muutaman kopeikan hinnasta tyydytti koko kylän nuorison "iloiset tarpeet" maalaustaiteeseen nähden. – Kaksi kertaa sanotaan isän käskeneen poikaa pöydälle neulomaan. Aleksis naurahti vain: ei hänestä ollut isän ammattiin! Hän sieppasi sen sijaan pyssyn seinältä ja lähti metsästäämään. Kas, mitä tapahtui – ei aikaakaan ennenkuin Aleksis astui hohtavin poskin tupaan, tuliluikku kädessä ja aika teerirötkäle selässä. Silloin hän oli kahdentoista vuoden vanha. – Kylän poikien leikeissä oli Aleksis

¹ Esitelmä Pohjalaisten vuosijuhlassa 9 p. Marrask. 1872. Kirjallinen Kuukauslehti s.v.

aina päämiehenä. Mäelle tuvan takana hän rakennutti kivistä kirkkoa. Aleksis oli arkkitehti ja johtaja, ja kaikki palkattomat, vapaaehtoiset työmiehet tottelivat mielellään hänen käskyjensä. Hän oli oikeutta harrastava, toisia älykkäämpi ja silloin vielä iloinen, kuten leikkien kuninkaan ainakin tulee olla.

Eräs Aleksin parhaimpia lapsuuden ystäviä lausui päätteeksi, näistä suruttomista päivistä kerrottuansa: "kaikista hänen toimistaan ja käytöksistään näkyi, että hänestä piti herra tuleman".

Räätälin vaimon sanotaan olleen jumalaapelkääväinen ja "viisas" ihminen, jolla oli paljon tietoja raamatusta ja maailmankin asioista. Hänen kertomuksiansa Aleksis hartaasti kuunteli. Hellyydellä hän äitiänsä jälestäpäinkin muisteli ja suloisesti hän joskus kuvaili niitä hartaushetkiä, joita äidin toimesta pidettiin sunnuntaisin iltapäivillä. Isästään Aleksis ei koskaan puhunut. Isä rakasti samoin kuin äitikin hellästi nuorimpaa poikaansa, erittäin hänen hyvän päänsä vuoksi; mutta räätäli oli viinaan menevä ja, luultavasti kyllä, se seikka kiinnitti hänen kuvaansa surullisia muistoja, joita Aleksis ei mielinyt uudistaa. Räätäli Stenvall oli muuten kynämies ja kyläläisten turva ja apu, kun kirjoitustaitoa kysyttiin velkakirjantekoon, naimaluvanpiirtämiseen taikka muuhun. Isältä sai siis Aleksis tämänkaltaisia tietoja. Paitsi opetusta kotona harjotti poika jonkun aikaa lukemista pitäjän kiertokoulun opettajan, tunnetun Malakias Costianderin luona, joka asui lähellä kirkkoa.

Juhannuspäivänä 1851 astui Aleksis ensi kerran Herran pyhälle ehtoolliselle, jonka hetken hän myöhemmin kuvasi kauniissa runoelmassaan "Rippilapset". Samaan aikaan hänet laskettiin kouluun "kaupunkiin" (s.o. Helsinkiin). Hänen isänsä oli niin varakas, että aluksi voi poikaansa tälle retkelle varustaa; mutta tuskin olisi siitä sen enempää tullut; ellei vanhin veli Juhani, jolla silloin oli hyvänlainen kauppapalvelijan virka kaupungissa, olisi voinut Aleksia autella. Vanhemmat olivat yksimieliset siinä asiassa, että Aleksis oli koulutettava, vaikka äidillä ja isällä oli erilaiset toiveet pojastansa. Äiti toivoi näkevänsä rakkaimman, nuorimman poikansa pöntössä paukuttelevan; isästä taasen tiedetään, ettei hän papeista paljon huolinut, vaikkei siltä olekaan tietoa miksi "herraksi" hän Aleksia aikoi.

Kuinka varhain Aleksis alkoi runoilijalahjojansa näyttää, en tiedä. Hänen nuoruutensa ajoilta kotona ei siitä mitään mainita. Mutta kun tiedämme hänen jo ennenkuin hän pääsi ylioppilaaksi tuoneen Fredr. Cygnaeukselle erään ranskalaisaiheisen draamallisen kappaleen, niin voimme päättää hänen jo aikaisin runoilijakynään tarttuneen, sillä tuskin hän olisi uskaltanut ensimmäistä kokoelmaansa tarjota maamme ankarimmalle esteetikolle. Kuinka rohkea tämä askel olikin, niin toteutui nytkin sananlasku "rohkea rokan syöpi". Nuori runoilija sai mainion taiteensuosijan ystäväkseen ja samalla tarpeellisen turvan, kun hän viimein uskalsi ryhtyä tuohon hengenvaaralliseen yritykseen, jota sanotaan ylioppilastutkinnoksi.

Ensimmäisinä ylioppilasvuosinaan oleskeli Aleksis Stenvall vielä paljon kotonaan. Hänen sanotaan siihen aikaan yhä enemmän rakastaneen yksinäisyyttä. Metsissä hän mielellään käyskeli Tapion viljaa tavoittelemassa, milloin tuliluikulla, milloin pauloilla ja satimilla. Lähellä kotikyliää on Vantaankoski. Sen partaalle hän teki lehtimajan, jossa istui mietiskellen ja kirjoitellen. Oli hän kernas kalan ja kravun pyyntiinkin ja koskessa hän usein väenteli kivilohkareita, rakastaen veden salamielistä kohinaa. Kotona kun oli, hän muittenkin suomalaisten ylioppilasten tavalla asui pienessä vinttikamarissa, jonka akkunasta nähdään lavea näköala kylän peltojen ja niittyjen ylitse aina noille ylängöille saakka, jotka kuusien ja lehtipuiden valloittamina ympäröivät lakean kotilaakson. Tässä kamarissa hän ehtoopäivillä kirjoitteli, aina tavantakaa tehden kävelyn ulkona syvissä ajatuksissa. Erittäin halukas hän oli kuulemaan kaikenmoisia tarinoita, ja hänen omaisensa toimittivat usein erään vanhan ukon, joka oli mainio satujen tietäjä, vinttikamariin Aleksin huviksi. Suuria seuroja hän kartti. Ainoastaan harvoin hän kävi toisten kanssa häissä taikka maahanpaniaisissa.

Erittäin kauniin muiston näkyy runoilija jättäneen kotiseurakuntaansa. Joka mökissä hänestä ystävällisesti jutellaan, ja sääli hänen kurjasta kohtalostansa on teeskentelemätön. Hänen sanotaan esim. olleen niin anteliaan, että hän saattoi takin päältänsä taikka ainoan ruplan taskustansa kerjäläiselle antaa. Hän ei mielinyt kuulla kulkupuheita muista ihmisistä; "on synti", hän sanoi, "toisista ihmisistä joutavia jaaritella". Hänen hellätunteisuutensa omaisiansa kohtaan havaitaan siitä,

ettei hän silloin, eikä nytkään mielipuolena, suvaitse itseensä nimitettävän "Kiveksi"; Stenvall oli hänen isänsä nimi, siis hänenkin – "Kivi" ainoastaan hänen kirjailijanimensä.

Äiti kuoli 1863, isä 1866.

Äidin hellin toivo ei täyttynyt. Useamman "ihanan" saarnan kuuluu Aleksis kirjoittaneen, mutta ei hän koskaan tullut menneeksi pastorilta saarnalupaa pyytämään.

Nuo ajat kotona olivat runoilijan onnellisimmat. Noita päiviä, vinttikamariansa, lehtimajaansa Vantaan kosken partaalla, metsänkäyntiänsä ja kalastamistansa hän nytkin aina muistelee, sydäntä vihlovalla äänellä lausuen: "silloin olin minä onnen poika, nyt olen minä surun poika!"

Aleksis Stenvallin elämäkerta tarjoaa aivan surullisiakin kohtia. Ne synkät pimennot, jotka vihdoin runoilijamme ruumiin ja sielun valloittivat, alkoivat jo varhain häntä piirittää. Tunnustan sentään, etten ole kylläksi tutkinut Stenvallin elämää viimeisellä kymmenluvulla, uskaltaakseni ryhtyä laajempaan esitykseen. Jätän siis kertomatta sen surkuteltavan sieluntauodin kehkeämisen ja mahdolliset syyt, jonka uhrina hän nyt omistaa jokaisen suomalaisen hartaimman säälän. Tässä seuraa ainoastaan muutamia huomautuksia hänen elämästään ja mielenlaadustaan.

Ylioppilastutkinto, jonka hän suoritti syksyllä 1857, oli hänen ensimmäinen ja viimeinen opinnäytteensä. Järjestykselliseen lukemiseen Stenvallin levoton runoilijaluonne ei kyennyt. Ihan lukematta hän ei kuitenkaan ollut. Ruotsalaisina käännöksinä hän oli lukenut Homeroksen, Tykydideen ja muita kreikkalaisia kirjailijoita, Ossianin ja Tasson; mutta hänen mielikirjansa olivat sentään Kalevala, Shakespeare ja Cervantes. Shakespearen näytelmiä hän taisi osaksi ulkoa, niin esim. Cordelian osan Kuningas Learista. Jos joku muukin miellyttävä Kirja sattui hänen käteensä, tutki hän sen perinjuurin kannesta kanteen. Tällä keinoin hän kokoili monenlaisia tietoja, joita hän mietiskeli ja hyväksensä käytti. Niin muodosteli hän itselleen oman omituisen kauneusopin, jota hän syystäkin neron oikeudella parhaimpana piti.

Kovin kurja oli useimmiten hänen toimeentulonsa. Teoksistaan hän tosin sai palkintoja, ja monet hänen ystävänsä, joiden nimille runoilijan elämäkerrassa kerran on sija annettava, todistivat ystävyytensä tuontuostakin ei ainoastaan sanoissa, vaan teoissakin; mutta kaikki tämä ei kuitenkaan voinut hänen tilaansa paljon parantaa. Hän oli kylläksi runoilija, ettei hänessä itsessä nimeksikään ollut tarpeellista mielenvakavuutta aineellisen toimeentulon rakentamiseen. Surkea on kertoa, mutta totta on, että Kiveltä joskus puuttui välttämättömimmätkin tarpeet. Hänen täytyi kärsiä nälkää, kun hänellä ei ollut leivänpalaa, ei ropoa millä olisi ruokaa ostanut!

Yleisissä ylioppilasseuroissa Stenvall ei menestynyt. Hänellä oli ylioppilaskunnan etevimpiä ystävinänsä, mutta samalla hän seurusteli kehojenkin kanssa. Aivan lukuisat eivät hänen ystävänsä kuitenkaan olleet, eikä hän ollut juuri kerkeä ystävyteen. Luonteeltaan hän näet oli hyvin epäluuloinen. Seurassa hän oli enimmäkseen synkkämielinen. Koomillisia kohtia havaitsemaan hänellä oli erinomaisen tarkka silmä, ja ainoastaan joku lystillinen kertomus tai tekemänsä havainto voi saada hänet nauramaan. Hänen hiljainen käytöksensä saattoi jolloinkuloin, kun joku loukkasi hänen tunteitansa, ja erittäin kun hän oli Bakkos-jumalata liiallisesti palvellut, muuttua hurjaksi ja vallattomaksi.

Toiveissaan hän oli vaatimaton. Tulevaisuudestaan ja tarkoituksistansa hän harvoin puhui. Mutta lausuipa hän kuitenkin jolloinkuloin hiljaisella, syvämielisellä tavallaan toivovansa jotakin hyvää, hänkin puolestansa, kansallensa tuottaa, todenmukaisesti kuvailemalla sen luonteita ja ominaisuuksia.

V: sta 1865 Stenvall oleskeli Siuntion pitäjässä erään vanhan rouvasihmisen luona, joka kunnioitti hänen runoilijalahjojansa ja mieli hänen kivistä polkuansa tasoittaa. Täällä runoilija päivänlaskunsa lähetessä kirjoitteli yhä edelleen, kunnes yö hänet saavutti.

Kun vertailee Aleksis Stenvallin teoksia hänen elämäänsä, näyttää siltä, kuin hän olisi niihin pannut mitä edellisinä aikoina oli kokoillut, uutta lisää saamatta. "Onnen poikana" kotona, lapsuuden ystäväin seurassa hän oli varustanut polttoainetta neronsa tulelle. Kun sitten ajat muuttuivat ja hän

tuli toisiin, eduttomampiin oloihin, loimusi tuli kirkkaalla liekillä, kunnes varustetut aineet olivat kulutetut – vaan ei kauemmin.

Koska runoilijan elämä ja olot eivät enää voi mitään ilahduttavaa tarjota, niin astukaamme nyt niille ilon ja kauneuden lähteille, jotka hän Jumalan antamalla sauvallaan on meille herättänyt, jollei juuri kallioon, niin kuitenkin ahoon, jota kuivuutensa vuoksi on pidetty ihannekukkaa kasvamattomana.

Eräs nimittämätön oli 1858 lähettänyt Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle 100 ruplaa ja seuraavana vuonna vielä lisäksi 50 ruplaa annettavaksi palkinnoksi parhaimmasta suomalaisesta näytelmästä. Tätä palkintoa varten sai Seura vastaanottaa kolme näytelmää, joista yksi oli Kullervo, alkuperäinen 5-näytöksinen murhenäytelmä. Lausunnossaan tästä näytelmästä tutkijakunta moitti tapausten hajanaisuutta (1: sessä näytöksessä kuvailtiin Kullervon lapsuutta 20 vuotta ennen pääjuonen alkua), aineen draamallista pukua, etteivät näet ajatukset, puheet ja teot olleet kuvatur ajan mukaisia, kieltä, joka oli muka jokapäiväistä ja alhaista, mutta myönsi kuitenkin teoksen erinomaiseksi sattumaksi Suomen kielen ja kirjallisuuden alalla, kiitti tekijän rohkeutta tarttua niin ankaraan aineeseen ja päätti siitä taitavuudesta, jolla näytelmä yleensä oli tehty, "että tekijällä on toivollinen tulevaisuus Suomen kirjallisuudessa". Tämän nojassa määrättiin 16 p. maaliskuuta 1860 palkinto Kullervon tekijälle, joka kun nimilippu avattiin nähtiin olevan ylioppilas Aleksis Stenvall. Tämä ensimmäinen Kullervo-näytelmä oli kirjoitettu runomuotoon. Tutkijakunta sanoi säkeitä kehoiksi ja lausui suovansa "tekijän olevan erillensä värsyjen tuottamisesta siksi, että näyttää paremmin harjaantuneensa kielen käyttämiseen runollisessa puvussa".

Alussa vuotta 1864 Kullervo tarjottiin ihan uudestaan ja suorasanaisesti kirjoitettuna Seuralle painettavaksi. Tämä uudistus, joka otettiin Näytelmistön 3: nteen osaan, on vapaa useimmista yllämainituista moitteiden syistä ja ansaitsee senvuoksi samat ja korkeammatkin kiitoslauseet kuin edellinen. Kivi on Kalevalan Kullervonjutusta tehnyt näytelmän, joka tosin osottaa hänen suuria lahjojaan, mutta samalla todistaa aineen epädraamallisuutta. Aine on näet niin Kalevalan epilliseen kertomatapaan juurtunut, että jos joku mieli sitä väkivaltaisesti mukailla draaman korkeimman lain mukaan (sen nimittäin, joka vaatii toiminnan jyrkkää yhteyttä), niin on samassa "Kullervo Kalervon poika" kadonnut. Tämän Kivi on käsittänyt. Oikein astuu Kullervo siis näytelmässä eteemme täysi-ikäisenä miehenä, eikä kätkeydy taikka vielä varhemmin, niinkuin Kalevalassa; mutta oikein on sekin, että nuot surulliset osat Kullervon elämästä, kohtaukset Ilmarin emännän ja onnettoman Ainikki sisaren kanssa, on säilytetty, vaikka ne, koska nimittäin Kullervon kosto on pääaiheena, juuri tuota mainittua draaman lakia loukkaavat. Syy on siis suureksi osaksi aineessa, ettei lukija tunne draamallista jännitystä, vaan seuraa kovaonnisen Kullervon elämänjuoksua samalla tyvenellä innolla ja säälimyksellä kuin Kalevalassakin.

Ensimmäinen näytös expositiivinen ja viides ovat kokonaisuudessaan katsottuna ei ainoastaan toisia onnistuneemmat, vaan todella onnistuneet. Ensimmäisessä elävästi kuvataan sitä polttavaa katkeruutta, joka kaivaa jalohenkisen Kullervon sydäntä, kun hänen täytyy, kantaen irvistelevää orjanmerkkiä otsassaan, palvella perheensä surmaajata. Ettei Kullervo vihassaan riehuen meitä pelottaisi, antaa runoilija hänen taasen heltyneenä ihanasti kuvailla, kuinka kaikki olisi voinut olla toisin. Todellisesti runolliset ovat Kullervon lauseet, jotka alkavat: "Voimallinen aika, lievitä sun kankaastas se verinen kude, joka kahdesta veljestä siihen revittiin!" ... Kuka voi tästälähin säälimättä seurata Kalervon poikaa hänen kolkolla tiellään. – Mestarin kädellä on koko näytelmän meno ja loppu osotettu seuraavin lausein:

Kullervo ... mutta mille tuntuu murhamiehenä olla?

Kimmo. Kullervo! kuumasti sydän povessa tytkyy; muisto riutuu ja elon kirkas päivä ehtooksi käynyt on.

Kullervo. Jotain tämänkaltaista siinä tilassa kuvaillut olen ja *arvellut mitä tekisin*.

Kullervon kostonhimo viittaa tässä näytöksessä ankarasti eteenpäin. Seuraavat näytökset eivät ole vailla erittäin runollisia ja draamallisiakin kohtia, mutta lukija tuntee itsensä ikäänkuin eksyneeksi aina siihen saakka, kun pääaihe kolmannen näytöksen lopulla jälleen pääsee valtaan.

Viides näytös kuvailee Kullervon takaisintuloa kotiin ja kuolemaa. Kolkko on Kullervon käynti autiossa kodissaan. (Huomatkaa tässä kuinka runoilija Shakespearen tapaan käyttää Kimmoa ja tekee hänet mielipuoleksi, ainoastaan enentääkseen mielialan kolkkoutta.) Sydäntälikuttava on hellän äidin haamun sääli ja rukoukset armottoman poikansa edestä, sovitusta saattava Kalevan sankarien esiintyminen. "Hymyen nousee aurinkoinen ja hongat kankahalla punertavat; kaikki hengittävi rauhaa", kun kovaonnikainen mies on kiusatun henkensä ruumiillisista siteistä päästänyt. – Tässä loppunäytöksessä vallitseva mieliala ja sen vähitellen tapahtuva muuttuminen synkästä ja toivottomasta levottomuudesta sovinnolliseksi rauhaksi on kaunis todistus Kiven tavattomasta runoilijakyvystä.

Meidän on muistaminen, että Kalevala on runoilijalle valmiina tarjonnut ikirunollisen päähenkilön ja ihanan, "madonnan tapaisen" äidin. Niihin katsoen tulee meidän runoilijaa kiittää, että hän ei ole heitä (ainakaan sanottavasti) heikontanut – parantaa ei näitä suomalaisen hengen jaloimpia ja ylevimpiä tuotteita kukaan konsanaan voi. Erinäistä luomisvoimaansa on Kivi täten voinut osottaa ainoastaan sivuhenkilöissä, draamallisessa puvussa ja kielessä. Sivuhenkilöt yleensä eivät ole niinkään onnistuneet. Mutta jokapäiväinen ja jumalaistarullinen maailma, se tausta, josta toimivat henkilöt astuvat esiin, on minusta suurella ihanteellisuudella kuvattu. Paimenet, metsästäjät, tuo kaikkialla läsnä oleva norjajalkainen linnustaja Nyyrikki kuuluvat tähän. Yksinkertainen kansa kuvataan tykkänään paimenen huokauksella: "Tässä maailmassa tapahtuu niin paljon asioja!" Nyyrikki on koomillisessa suhteessa runoilijan parhaimpia, varsin satuttava vastakohta traagilliseen Kullervoon, ja ainoa jonka hän on luonut idealiselta kannalta. Nummisuutarit heimolaisinensa ovat kotonurkista kotoisin, joka ei kuitenkaan vähääkään heidän arvoansa halvenna.

Kieli on tässä näytelmässä jaloa, mahtavaa ja kuten vertauksetkin ajan- ja luonnonmukaista.

Minä olen verrattain laveasti puhunut tästä näytelmästä sen vuoksi, että se oli Kiven ensimmäinen teos ja suomalaisen runottaren *toinen* askel draamallisella alalla – "Silmänkääntäjä" oli ensimmäinen!

Nyt seuraisi ajan mukaan Nummisuutarit, mutta runolaadun tähden huomattaamme ensin näytelmä *Karkurit*.

Kalevalasta runoilija oli saanut Kullervo-näytelmänsä aiheen; Karkureita varten, joka näytelmä ilmestyi kolme vuotta myöhemmin, hänellä ei näy muuta lähdettä olleen kuin voimakas, runollinen mielikuvituksensa. Kivi on kuitenkin, kuten vastedes saamme nähdä, etupäässä realistinen kuvaaja ja sen vuoksi tuntuu hän meille tässä hiukan vieraalta ja me kaipaamme ajan määräystä ja pohjaa, jolla toiminta liikkuu. Itse pääjuonessa ei ole mitään omituisuutta, eivätkä sivuseikatkaan (esim. Tykon ja Paulin arvaamaton ilmestyminen kaukamatkoiltaan, valepukujen hankkiminen, naimakirja, myrkkynuoma) ole uusia taikka onnistuneita. Mutta runoilija on kuitenkin vanhat juonet tuoreilla väreillä kaunistanut ja omituisella tavalla niitä käyttänyt. Hän on saanut aikaan oivallisen näytelmän, joka melkoisesti laventaa ja vakauttaa hänen runoilijaneroansa traagilliseen suuntaan.

Paronit Markus ja Mauno ovat valtiollisista syistä toistakymmentä vuotta eläneet ilmivihassa keskenään. Heidän lapsensa, Tyko ja Elma, jotka rakastavat toisiansa, ovat näytelmän päähenkilöt, joiden päälle rangaistus isien synnistä lankeaa. Ettei perikato saavuttaisi Elmaa ja Tykoa aivan syyttöminä, runoilija taitavasti tekee heidät velkapäiksi siten, että molemmat rikkovat toisiansa kohtaan. Elma suostuu pelastaakseen isäänsä Niilon naimisehdotukseen, vaikka hän pyhällä valalla oli Tykolle lupautunut; Tyko taas vähäpätöisistä syistä päästää sydämeensä epäilyksen lemmittyänsä kohtaan. Toiminnan kehitys on henkilöiden luonteista johtuva ja rientää harvalla poikkeuksella (noita-akan ennustus ja Paulin ja Hannan rakkaus) yhtenäisenä ja sidottuna edelleen, herättäen lukijassa todellista draamallista jännitystä.

Elma on henkilöistä merkillisin.

Kivi on harvoin naishenkilöltä luonut; paitsi Elmaa ovat ainoastaan Lea ja Margareta erittäin mainittavat. Kaikki kolme ovat hyvinkin samanluonteisia, ja kumma kyllä ovat kaikki enemmän etelämaisia kuin suomalaisia taikka pohjoismaisia. Elma, josta tässä on puhe, on hehkuva, innokas nainen. Hänen rakkautensa on tulinen, eikä hän, sitä pelastaakseen vaaran hetkenä, kuolemata kammoo, vaan etsii. Hänen puheensa on aina sangen ylevätä. Innostuneet ja suloiset haaveksimiset ovat sentään Elman pohjoismainen perintö. Tyko, Elman lemmitty, on jalo, ritarillinen nuorukainen ja onnellisesti luotu vastine hänelle. Vakavin piirtein ovat Markus ja Maunokin kuvatut, edellinen kova ja jäykkä: hänen vihansa on armoton; Mauno taas on itsestään sovinnollinen, avosydäminen ja heikko: hän vihaa täytymyksestä. Maunon luonne astuu parhaiten esiin toisessa näytöksessä. Siinä on muun muassa aatelismiehen muistoperäinen rehellisyys hyvin kuvattu, kun näet Mauno on kyllä joutuisa myömään tyttärensä onnen ilkeälle Niilolle, mutta inholla kuuntelee uskollisen pehtorin yksinkertaista pelastusneuvoa, nimeksi lahjoittaa omaisuus hänelle, siksi kuin myrsky on ohitse mennyt. Pehtori Martti on sukua Ravenswoodin Kalebin ja monen muun uskollisuudessaan koomillisen, vanhan palvelijan kanssa, ja hänen kuvansa jää elävänä muistoon. Niilon, näytelmän konnan, kuvaaminen on runoilijalta huonosti onnistunut, koska hän ei herätä muuta tunnetta kuin inhoa.

Tämä on ainoa Kiven painetuista näytelmistä, jossa hän on käyttänyt runomitallista lausetapaa, kuitenkin suorasanaishalla vaihtellen. Pahasti kyllä, vaihtelu on kokonaan satunnainen. Jambit soivat niin somasti, että lukija valittaa, ettei runoilija ole useammin sitä runomuotoa käyttänyt. Otan näytteeksi muutaman säkeen ilman erityistä valitsemista. Kun Tyko ja Pauli, palattuaan retkiltänsä, etäältä näkevät kotokartanot, lausuu Tyko:

"Ei, Tornivuorella me seisomme
 Ja tuossa toivon ompe valtakunta.
 Käy, tuuli vapaa synnyinlaaksoista,
 Käy, riehu, iloistasi hurjapäänä
 Ja siipes ihanasti jähdyttäköön
 Tät' otsan ihanata polttoa!
 Käy, tuuli, lempeästi liehutellen
 Lumiliinaa hartioilla kauniin immen,
 Mi kenties käyskelee nyt kankahalla
 Tuoll' kultaisella hämärässä illan!
 Käy, myrsky; tämä myrsky autuus on!"

Kullervo ja Karkurit eivät kuitenkaan ole runoilijamme etevimmät näytelmät; hänen pääteoksensa ovat päin vastoin koomillista laatua. Käykäämme nyt niitä katselemaan. – Nummisuutarit, 5-näytöksinen komedia, ja romaani Seitsemän Veljestä ovat tällä alalla mainioimmat ja kaiketi Kiven nerollisimmat ja omituisimmat teokset.

Huomattavaa on, että molempien perusjuoni on hyvin kauan runoilijan mielessä elänyt, ja että hän ne useammat kerrat on uudestaan kirjoittanut. Ensimmäinen muodostus Nummisuutareista oli ruotsiksi kirjoitettu, nimeltä "Bröllopsfärden", ja ensimmäinen laitos seitsemän veljeksien historiasta oli ainoastaan lyhyt tarina, johon kansan kertomukset eräästä rosvojoukosta, joka noin 50 vuotta takaperin oli Nurmijärven metsissä mekastellut, olivat olleet alkujuurena.

Nykyisessä muodossaan ilmestyi *Nummisuutarit*, paras komedia, joka Suomessa on tehty, 1864 ja voitti heti ansaitun huomion.

Itse näytelmän perustus on erittäin onnistunut. Häämatkan tarkoituksella on se tärkeys ja yleisyys, jota tarvitaan oivallisen koomillisen liikunnan aikaansaamista varten. Matkakertomus luonnistuu yleensä paremmin eepilliseen esitystapaan, eikä toiminta olekaan, kylläksi draamallisesti sidottua näyttämön vaatimuksiin katsoen; mutta kokonaisuudessaan on komedia kuitenkin

taiteellisesti muodostettu. Ekspositsioni ilmituo päähenkilön luonteen, ja toiminta alkaa siten, että Esko lähtee Mikon kanssa naimisretkelle. Samassa ilmoitetaan Iivarin lähtevän kaupunkiin häätarpeita tuomaan, ja sopivasti osotetaan, kuinka retket ovat päättyvät. Tämän mukaan toiminta jakaantuu siten, että toisessa näytöksessä kuvaillaan Eskon vastoinkäymiset, kolmannessa Iivarin kaupunkimatkan surkeus. Niko, Jaanan isä, ilmestyy, josta voimme aavistaa, kuka korpraalin viisisataa riksiä lopulta perii, ja saammepa vielä samassa tietää, kuinka toivoton se saalis itsessään on, jolla Iivari varmaan luulee voivansa äitinsä lepyttää; neljännessä näytöksessä kertomuksen haarat taas yhtyvät; Eskon kurjuuden korkeimmilleen noustua sattuvat näet veljekset yhteen, ja tarttuupa nyt Eskokin hätääntyneen epätoivolla Iivarin lepytyskeinoon; viidennen näytöksen alkaessa on hääpöytä Eskolle ja hänen vaimollensa katettu, Topias, Martta ja Sepeteus odottavat, suurella hälinällä varrottu joukko tulee, veljesten viimeiset ylpeät toiveet raukeavat, mutta nyt kääntää onnellisten, Jaanan, Kriston ja Nikon, hyvyys nummisuutariparkoja kohtaan kaikki jälleen ihanaksi sovinnolliseksi rauhaksi.

Toinen näytös on etevintä mitä Kiven kynästä on lähtenyt ja tuottaisi kunniaa kelle draamankirjoittajalle tahansa. Eskon saapuminen haarapussi olalla Karrin taloon, juuri kun siellä paraikaa hänen toivotun morsiamensa häitä vietetään, on niin draamallinen situatsioni, kuin nero koskaan on keksinyt; samaten ovat häät ja Eskon ja Teemun riita erittäin taitavasti kuvatut. Toiminta edistyy nopeasti, ja vuoropuhelu on lyhyttä, sattuvaa ja sydäntä ilmituovaa.

Henkilöiden luku on sängen runsas, ja miltei kaikki jäävät elävinä lukijan muistoon. Ne ovat näet kaikki omituisessa todenperäisyydessänsä voimakkaalla kädellä temmatut meidän talonpoikaisen kansan riveistä. Kirjanoppinut, vakava Sepeteus, joka vertaa akkavaltaa nummisuutarien töllissä Rooman vallan viimeisiin aikoihin, jolloin "portot, narssut ja naasikat vallitsit", ja uhkaa nummivaltaa samalla häviöllä, Topias, rehellisten nummisuutarien alku ja juuri, ankara, toimielias Martta, jonka pamppu ei koskaan toisen lasta koske, arkatunteinen viulunsoittaja Teemu, avulias, hyväsydäminen klaneetinpuhaltaja Antres, kunnioitettava talon isäntä Karri y.m. ovat kaikki tuota laatua todellisia kunnan ihmisiä, joihin ilolla tutustuu.

Merkkillisin on kuitenkin päähenkilö Esko, joka varmaan on runoilijamme mainioin ja omituisin tuote. Sven Dufva ja Esko ovat veljeksiä, joista edellinen korpraaliltaan on oppinut yhdessä rivissä toisten kanssa ryntäämään vihollista vastaan, vaan ei peräytymään, jälkimäistä taas, jonka korpraalina Martan pamppu on ollut, voidaan tosin pahaan viekoitella, mutta ei ansaittua rangaistusta pakenemaan. Esko on typerä ja yksinkertainen, mutta hänen oikeudentuntonsa on tarkka. Hän on itsepäinen, vallaton ja hurja, kun häntä ärsytetään, mutta kerkeä sovintoon. Hän on hidas ja kankea luonnoltaan, mutta kuitenkin herkkätunteinen ja arka hyvästä maineestaan. Ihmeellistä millä mielihyvällä me seuraamme Eskoa hänen onnettomalla hääretkellensä! Jos joku todistus luonteen inhimillisyydestä ja – suomalaisuudesta on paikkansa pitävä, niin on se kai juuri tuo mielihyvä.

Kun minä mietiskelen Eskon luonnetta, muistuu Kullervo mieleeni, kuinka ääretön matka onkin heidän välillensä. En uskalla päättää, onko se yhtäläisyys, jonka luulen havaitsevani heissä, tuo todellisten koomillisten ja traagillisten henkilöiden yleinen sukulaisuus, vai, kuten minusta varmemmalta näyttää, syvempikö, perustuen siihen, että molemmat ovat *saman kansan hengen tuottamia*. Ajatelkaamme viattoman Eskon maistaneen hyvän ja pahan tiedon puusta ja siten alusta alkain saaneen traagillisen kasvatuksen, niin hän kyllä olisi kyennyt traagillista kohtaloa kantamaan ja hänen luonteensa olisi muodostunut erinomaisen Kullervon-kaltaiseksi. Onneksensa kasvoi Esko nahkasuutariksi Topiaksen töllissä kumisevalla nummella; ja minä kiitän hänen puolestansa Luoja, ettei hänen elämänsä merkkillisin yritys tuottanut traagillisempaa seurausta kuin tämä järkähtämätöin päätös: "Minä neuloskelen täällä isäni kanssa, enkä nai koskaan, en koskaan. Mitä vaimosta? Minä tunnen sen suvun. Petturia ovat he."

Nummisuutarien komediaa on kaksi mainittavaa kunnianosotusta kohdannut. Ensiksi on Cygnaeus siitä kirjoittanut arvostelun, joka on hänen parhaimpiaan, ja toiseksi määrättiin Kivelle samasta teoksesta 1865 suuri valtion antama kilpapakinto, 2500 markkaa.

Nummisuutareista olisi vielä paljon sanottavaa, mutta aika käskee rientämään eteenpäin.

Rehelliset suutarit ovat saaneet osakseen ansaitun huomion; mutta ansaitsevatpa räätälitkin sijan näyttämöllä, "joka on maailma". Yksinäyöksisessä ilveilyssä Kihlaus on räätälien, Aapelin ja Eenokin, vuoro astua esiin sillä erinomaisella oman arvon tunnolla, jonka tämä virka harjottajillensa antaa. Paha kyllä ovat he joutuneet erään pahasisuisen Eevan kynsiin, joka ei ensinkään käsitä eikä kunnioita heidän ylevyyttänsä. Kuvaaminen on tässä pienessä teoksessa rivakkaampi kuin Nummisuutareissa. Kihlaus muistuttaa jotakuta luonnosta, johon taidenieikka muutamalla harvalla rohkealla piirteellä on kiinnittänyt jonkun äkkinäisen, nerokkaan aatteen, jättäen sen heti paikalla siksensä.

Kiven vähimmin tunnettu ja senvuoksi erilaisimmin arvosteltu teos on romaani *Seitsemän Veljestä*. Runoilija itse piti tätä laajaa teosta muita etevämpänä. Me muutamme lauseen siten, että sanomme Nummisuutarit ja Seitsemän Veljestä etevimmiksi, määräämättä heidän keskinäistä arvoansa.

Seitsemän Veljestä on painettu Novellikirjastoon 1870. Koska romaani ei ole kirjakaupassa saatavana ja senvuoksi useimmat eivät ole sitä lukeneet, pyydän saada lyhyesti kertoa sen sisällön, joten pääajatuskin parhaiten tulee näkyviin.

"Kasvatti emo kanoja."... Jukolan talossa on seitsemän poikaa, joista vanhin on 25, nuorin tuskin 18 vuotta. Isä on innokas metsämies, viidenkymmenen karhun tappaja, äiti suora ja karkealuontoinen, mutta kuitenkin hellä lapsilleen. Pojat ovat saaneet lapsuudestaan metsissä mekastella, nuorempana metsoille ansoja virittäen, vanhempana otsojen kimpussa; sokea eno heille ehtoisin on kertoellut matkoistansa ja raamatusta – siinä heidän ainoa kasvatuksensa. Vanhempien kuollessa on Jukolan talo häviöllä, ja veljesten on nyt sen hoitamiseen ryhtyminen. Rovasti heitä samaan aikaan ankarasti vaatii lukkarille lukemaan, sillä ei kellään veljeksistä ole tätä tarpeellista taitoa. Ostetaan siis 7 punakantista aapista ja päätetään mennä lukkarille. Tämä retki on onneton. Ensin miehissä kositaan Männistön muorin Venlaa, johon kaikki ovat rakastuneet; Venla antaa rukkaset. Tiellä tulee Toukolan pojat vastaan, laulaen pistävää pilkkalaulua veljeksistä. Toukolaiset saavat aika lailla selkäänsä, mutta lukkari räökkää kovapäisiä poikia, niin että he viimein karkaavat akkunasta ulos. Toukolan pojat ovat väijyksissä ja lyövät ja repivät veljekset vähiin henkiin. Yöllä palaa sauna, joten koto jää "ilman köyhän ainoata kestiä, ilman kiukaan kohisevaa löylyä". Vihdoin tulee vielä lautamies Mäkelä rovastin lähettiläänä ja uhkaa veljeksiä jalkapuulla, jossa kovan sallimuksen juonesta on niin monta läpeä kuin tähteä Otavassa ja Jukolassa poikaa. Näin monen vastoinkäymisen jälkeen ei juuri kummastuta, että Juhani kysyy: "Eikö ole miehellä valta elää rauhassa tahtonsa mukaan omalla kannallansa, koska ei hän seiso kenenkään tiellä, ei loukkaa kenenkään oikeutta?" Rauhalliset metsät, Impivaaran suojat heitä houkuttelevat, ja he päättävät: "Sinne siirrymme ja rakennamme uuden maailman!" Nahkapeitturi saa talon kymmeneksi vuodeksi arennille, ja nyt alkaa vapaa elämä humisevien metsien kohdussa. Tämä elämä ei sentään olekaan niin ihanaa ja ilman vastuksia kuin he ensin kuvittelivat. Ahne tuli polttaa jouluyönä veljesten pirtin tuhaksi. Miltei alastomina he hirveällä vauhdilla pelastaakseen henkensä kiitävät, nälkäisten susien ajamina, korven kautta Jukolaan. Mutta keväällä rakennetaan uusi, uhkeampi pirtti, ja hauska metsäelämä alkaa uudestaan. Onni vaan ei kestä. Äkisti nostaa ankara kohtalo miehet kamalalle Hiidenkivelle, hirmuiseen koettelemukseen. Siinä veljekset, 33:n härän piirittäminä, nälässä ja surkeassa tuskassa viettävät neljä armotonta päivää, kunnes viimein pelastuvat siten, että ampuvat härät kuoliaaksi. Lepyttääksensä Viertolan herraa härkien häviöstä tekevät veljekset huikean kasken. Mutta saatuansa jyviä miehet ryhtyvät viinanpoltoon. Viina saattaa heidät kadotuksen partaalle. Simeonin kummallinen hengennäkö ja Laurin uni hämmästyttävät veljeksiä. Päätetään kääntyä synnin tieltä ja lähdetään kirkkoon. Mutta pahaksi onneksi on päivä, jota he pyhänä pitävät, maanantai. Toukolaiset pilkkaavat heitä, ja Tammiston pihalla syntyy hirveä tappelu. Tästä arvelevat miehet tuhon armotta tulevan, sillä komsarjus itse oli nähnyt koko kahakan. Päinvastoin on nyt onnen päivä koittava. Nimismies kieltäytyy vetämästä asiaa käräjille. Rovastiltakin kuuluu hyvää;

hän näet ei enää huoli pakottaa heitä lukemaan, vaan sanoo iloitsevansa, jos veljekset joskus omasta päätöksestään hänen luoksensa tulevat. Ansaitsematon hyvyys murtaa uppiniskaisten miesten mielen. Eero oppii ensin jahtivoudin luona lukemaan ja rupeaa toisten opettajaksi. Monen itkun ja tuskan perästä saavat kaikki aapiset päähänsä ja käydään nyt rovastinkin luona lukemassa. Ahkerasti tehdään samaan aikaan maallistakin työtä: pulska Impivaaran talo nousee "iloiselle päiväkaltevalle aholle". Hallavuosia ja nälkää kärsitään, mutta tuleva aika on veljeksillä aina "Hyvän onnen niemi", eikä heidän toiveensa pety. Kun kymmenen vuotta on kulunut, on veljesten arvo ja kunnia mainio koko pitäjässä. Ihana on veljesten matka takaisin Jukolaan. Heidän vanhat vihollisensa, lukkari, Rajamäen rykmentti, Männistön muori ja Venla, tulevat tiellä vastaan. Sovinto tehdään kaikkien, jopa Toukolaistenkin kanssa; kaikki käsketään Jukolaan, jossa iloiset tuliaispidot vietetään.

Kunnioitettuina miehinä veljekset yhä pysyvät, vaurastuvat ja naivat, ja heidän elämänsä päivä kulkee rauhaisesti puolipäivän korkeudelle ylös ja kallistuu rauhaisesti alas illan lepoon monen tuhannen auringon kiertäessä.

Jo tästä selostuksesta selvinnee, että romaanin pääjuoni on merkillinen ja suurenmoinen. Kuten Don Quijote ja kaikki todelliset romaanisankarit lähtevät nämä seitsemän veljestäkin harhaluuloisina kokemusmatkallensa elämän kautta. Metsissä kun ovat vallattomina kasvaneet, luulevat he, niin pian kuin heidän huoletonta vapauttansa häiritään, koko maailman yhtyneen heitä yksin mielin kiusaamaan – luulevat aapiset, komsarjukset, lukkarit ja rovastit, s.o. koko yhteiskunnan, keksityksi "kristittyjen" vaivaksi ja tuskaksi. Kokemukset erämaissa ja varsinkin ihmisten hyvyys heidät kääntää tunnustamaan aapisten, kaiken opin ja järjestyksen tarpeellisuuden. Sivistys ja inhimillisuus harvoin käyvät moista riemukulkua, kuin on seitsemän veljeksien vaellus takaisin Jukolaan heidän rakentaessaan sovintoa ja rauhaa jokaisen vastaantulevan vihollisen kanssa.

Varmaan todistaa runoilija itsensä suomalaiseksi ja kansan keskuudesta lähteneeksi, kun hän tekee ihmisten *hyvyyden* veljesten kääntymisen pääaiheeksi. Jos jollakin saa itsepintaisen, karkean suomalaisen luonteen murtumaan, niin on se todellisesti juuri hyvällä eikä pahalla.

Koko kirjan "sens-moral" on lautamies Mäkelän lause: "Mutta aapiskirjasta täytyy teidän alkaa päästäksenne kristillisen seurakunnan oikeiksi jäseniksi", vaikka ei siinä merkityksessä, että runoilija olisi jotakin "opettavaista" tendenssiromaania tarkottanut. – Samoin kuin Don Quijote oli viimeinen vaeltava ritari, on näiden seitsemän veljeksien metsäelämä viimeinen yritys meidän kansassamme, saada viettää rehellistä, vapaata elämää järjestetyn yhteiskunnan ulkopuolella.

Samaa runollista rohkeutta kuin itse aatteen keksiminen todistaa toiminnan asettaminen oloihin ja luontoon, jotka ovat kaikin puolin alkuperäiset ja raittiit. Runoilija on täten saanut aikaan oivallisen kansankertomarunoelman meidänkin aikakautena, jolta tavallisesti sanotaan puuttuvan tarpeeksi alkuperäisyyttä kertomarunoelman luomiseen. Taiteellinen muodostus ei yleensä ole aivan yhtä kiitettävästi toimitettu; mutta sivuseikat tarjoavat paljon erittäin huomattavia ja onnistuneita kohtia.

Veljesten erinkaltaiset, mutta yleensä yksinkertaiset, suorat, alkuperäiset luonteet on runoilija vakavalla, voimakkaalla kädellä kuvannut. Elävinä ja koristelemattomina toimivat ja keskustelevat veljekset lukijan nähden ja kuullen. Hurja Juhani, kovapäinen ja karkeatukkainen vanhin veli, harteava, hiljainen Tuomas, viisas, papiksi syntynyt toisten aaroni Aapo, jumalinen fariseus Simeoni, Timo, vakava ja tyyni kuin talven suoja, harvasanainen mielteliäs Lauri, sekä nuorin veli Eero, teräväpäinen, irvihammas, pitkä kanto kaskessa, ovat tarkasti luonteensa mukaiset joka tilassa.

Noiden luonteiden suomalainen omituisuus on niin mahtava, että tuskin muu kuin suomalainen lukija voi niitä käsittää.

Kohtausten keksimisessä, joissa veljesten erinkaltaiset luonteet ilmestyvät, on runoilija antanut rikkaan mielikuvituksensa ihan vapaasti menetellä. Seuratakseen veljeksiä heidän oloissaan ja vehkeissään on lukijan tosin kauas heittäminen hentomielinen "etiketti" ja sievätapaisuus; mutta se, joka sen tekee, saa nähdä, ettei runoilijallamme ole ainoastaan tuota todella merkillistä, vaikka kuitenkin tavallisempaa vis comica'a, joka ilmestyy hänen komedioissaan, vaan lisäksi kykyä

ja rohkeutta keksimään, perin burleskia kohtauksia jommoisia eivät nykyajan "fiinit" kynäniekat yritäkään.

Veljesten sivistyksellinen maltti on niin vallan mitätön, että se harvoin voi heidän himojansa ja päähänpistojansa hillitä. Se olisi siis runoilijan tehtävä; mutta hän ei siihen rupea. Hän antaa veljesten puhua ja menetellä heidän mielensä mukaan; sillä juuri semmoisia on hän oppinut heidät tuntemaan ja heitä – rakastamaan. Kaikessa sivistymättömyydessään ovat veljekset todellisia ihmisiä; heidän sielunsa omistavat inhimillisiä tunteita ja tarjoavat hedelmällistä maata kylväjälle. Kauhistukoon lukija, kun veljekset hurjapäisinä käyvät hirveään tappeluun, milloin keskenänsä, milloin yhteisiä vihollisia vastaan, mutta antakoon hän myöskin arvoa sille ahkeruudelle, jolla he tutkivat maailmallisia ja taivaallisia kysymyksiä, sille taipuvaisuudelle, jolla he järjellisiä neuvoja vaarinottavat. Juhani nostaa vihan vimmassa halon veljeänsä kohtaan, mutta sama mies voi yletä sille itsetiedon kannalle, jolla hän innostuneena lausuu: "Ken taitaa viskellä verkkoja aatoksen teille!"

Sama omituinen alkuperäisyys ilmestyy luonnon kuvaamisessa. Ensi kerran peräti suomalainen runoilija kuvaa Suomen luontoa, sen iloista ihanuutta ja synkkää jylhyyttä. Kun esim. lukee Teerimäen näköalasta, Sompiosuosta, Impivaaran humisevista metsistä, niin sykkivin sydämin kävelemme Hämeen kankaita, kapeita suoportaita tai salaluonteisia metsiä. Varsin onnistuneella tavalla runoilija kuvailee laveita näköaloja. Hänen maisemakuvillaan on taiteellinen perspektiivi, jonka tapaista minä puolestani en muista kenelläkään runoilijalla tavanneeni. Monta esimerkkiä tapaa, ei ainoastaan tässä romaanissa, vaan muuallakin (Lean kertomuksessa rukoilevasta vapahtajasta y.m.).

Mutta oikeastaan lienee väärin erikseen puhua ihmisluonteiden ja luonnon kuvauksesta. Ne kuuluvat yhteen. Nämä seitsemän veljestä ovat siinä määrässä sen luonnon lapsia, jossa elävät ja oleskelevat, että eroittaminen olisi kuolettavainen. Tämä seikka on luettava romaanin suurimmaksi ansioksi.

Kertomustapa on yleensä tyynesti eepillinen, vaikka se usein vaihtelee pitkien draamallisten keskustelujen kanssa. Keskustelut ovat välistä pitkäpiimäisiä ja ikäviä. Itse eepillinen kertomus taasen on niin omituisen raitista ja selvää, että sen venyminen harvoin ikävältä tuntuu, jollei sitä voikaan taiteen kannalta puolustaa. Muutamien kohdin on kertomus erityisen pontevaa ja voimakasta, niin esim. kertomus veljesten paosta sydäntalven yöllä korvesta ja susien suusta Jukolaan, härkien verisaunasta Hiidenkivellä ukkosen ajaessa (tämä kohta sopisi Amerikan aarniometsiin) y.m. Taula-Matin, ensimmäisen suomalaisen kertovan metsämiehen, jutteluissa Pohjanmaalta on luonnon mukainen, erittäin omituinen mieliala. Viehättäviä episodeja muodostavat Aapon runolliset tarinat. Esimerkiksi minkaltaisia lempeän runollisiakin kohtia kirjassa on tavattavana, pyydän saada näytteeksi lukea seuraavan lyhykäisen otteen:

"Oli Kesäkuussa kirkas ja lämmin sunnuntaipäivä; Impivaaran avatusta ovesta virtasi sisään auringon heleä paiste, kuvatun kultaisen kaavan tuvan lehvitetylle laattialle. Pöydän ääressä istuivat äänettöminä Tuomas ja Simeoni, lukien kukin uutta testamenttiansa; Juhani, Timo ja Eero käyskelivät ulkona viljamailla ja katselivat ihastellen tämän herrttaisen kesän kukoistavaa kauneutta; vaiti vaelteli metsässä Lauri, mutta Aapo oli käynyt tervehtimään Tammiston Kyöstiä. Sinisenä kaarteli taivas, ilmassa liehtoi hiljainen länsituuli, uudessa lehtivaipassansa väikkyi mäellä koivu, ja valkeavaahtoinen pihlaja levitti tuoksua ympärillensä kauas. Impivaaran pellolla laine lainetta liepeästi ajeli ja vilja välkähteli paisteessa tulisen auringon, joka jo kiirehti ylös puolipäivän korkeuteen. – Mutta palasivatpa veljekset kotiansa: tulivat käyskelijät pelloilta, tuli Aapo Tammistosta ja astui Lauri nummen helmasta ulos. Salaisesti myhäillen he lähenivät jaloa huonettansa, joka taasen rauhaisesti hymyten katsoi heitä vastaan, ja sen poutaisella katolla hyppeli päivän hopeankimmeltävä lämmin. Tyytyväisillä sydämillä, kirkkailla kasvoilla he astuivat lehditettyyn väljään tupaan."

Suloista "rauhaa taivaassa ja maassa" ovat Runeberg ja Stenbäck voineet kuvata niinkuin Aleksis Kivi tässä, vaan eipä moni muu.

Entäs romaanin moitteenalaiset kohdat, kysynee joku kuulijoistani, eikö niitä olekaan? – Kirjassa on todella kohtia, jotka lukijaa loukkaavat; mutta ne ovat vähäpätöiset ansioiden suhteen. Ne pistävät jokaisen silmään ja ovat jo saaneet tilastollisen tutkijansa; suokaa minulle onni olla ensimmäinen, joka edes ylimalkaisesti saa huomauttaa joistakuista kirjan ansioista.

Kiven teoksista ovat vielä mainitsematta yksinäytöksiset näytelmät

Lea, Yö ja Päivä ja Margareta, sekä hänen lyyrilliset runoelmansa.

Niinkuin näimme tuosta vastaluetusta otteesta Seitsemän Veljeksien romaanista, koittaa työmiehelle viikon kuluttua sunnuntaipäivä, joka tuottaa suloisen rauhan hänen mieleensä ja nostaa hänen ajatuksensa ihaniin korkeuksiin. Semmoinen sunnuntaipäivä koitti Aleksis Kivelle, kun hänen innostuneen sielunsa silmät ensi kerran näkivät Lean kuvan.

Ylen ihana on tämä itämainen idylli, jonka runoilija on meille Lea-näytelmässään tuottanut. Pyhällä hetkellä salli korkea runotar hänen kanteleensa suloisimpien sävelten yhtyä sointuun, jolle ihanuutensa vuoksi suotiin silmin, korvin käsitettävä, ikuinen muoto. Tämä tuote tuntuisi meille aivan oudolta, ellemmme Kiven edellisissä teoksissa olisi havainneet hänen puhdasta rakkauttaan kuvailunsa esineihin ja rikasta mielikuvitustaan ja ellemmme tietäisi hänen hurskaan äitinsä suusta saaneen pyhiä opetuksia, joita ei elämän myrskyt voineet hänen sielustansa iäksi hävittää. – Mutta etupäässä on runoilija Lean tuottanut oman kansansa poikana. Ihana todistus on tämä runoelma meidän kansamme syvästä uskonnollisuudesta. Vai onko tähän aikaan kenenkään muun kansan keskuudesta runoilija lähtenyt, joka olisi laatinut runoelman, jossa uskonnon ihmistä pyhittävä voima tunnustettaisiin niin välittömästi ja ihanasti kuin Leassa?

Näytelmä on Kiven tunnetuin, eivätkä arvostelut siitä suuresti eria. Yhteisesti kiitetään näytelmän draamallisuutta (kiitos olkoon Charlotta Raan, se seikka on todistettukin) kiitetään sitä erinäistä ansiota, että eri henkilöt, yksilöisyyttänsä kadottamatta, edustavat niitä jokaisen tuntomia lahkokuntia, joihin juutalaiset vapahtajan aikana jakaantuivat, ja vihdoin draaman tavattoman onnistunutta, ajanmukaista itämaista pukua. Itse päähenkilöstä on joskus sanottu, että hänen muuttumaton, innostunut mielentilansa ja sen mukainen alati korkealentoinen, innostunut puhetapansa himmentää hänen luonteensa kuvaa; mutta jos muistamme hänet ihmeellisen aikakautensa lapseksi, niin tuskin voimme epäillä hänen kaikenpuolista todellisuuttansa.

Muistutukset, joita olisi tehtävä esim. ihmetyön epäiltävästä kelvollisuudesta draamalliseksi pääaiheeksi, ovat juuri tämän näytelmän suhteen vähäarvoiset ja mitättömät.

Lea on Kiven viimeinen oma itsenäinen tuote, ja se sopiikin onnettoman runoilijan joutsenlauluksi.

Yö ja Päivä on vähäpätöinen runoelma, paremmin sanottava draamalliseksi kohtaukseksi kuin näytelmäksi. Se painettiin 1867 ja on sopivan tilan puutteesta tähän asti jäänyt mainitsematta. – Vanha viha kahden perheen kesken on (samoin kuin Kullervossa ja Karkureissa – siis ei uutta) näytelmän pohjana. Poika ja sokea tyttö, näistä kummastakin perheestä, rakastavat toisiaan. Sovinto syntyy ihmetyön kautta, kun noita-akka parantaa tytön silmät. Lyyrillinen innostus, jolla tytön ensimmäinen silmäys maailman ihanuuteen on kuvattu, on näytelmän mainittava ansio.

Viimeiset jäljet runoilijan käsialasta näemme *Margareta-näytelmässä*. Itse perusjuoni on Emlekylin keksimä. Henkilöistäkin on ainakin sokea Kaarina kokonansa luettava saman toisen miehen ansioksi. Päähenkilön luonteeseen on Kiven runotar eniten vaikuttanut. Margaretassa hän ei kuitenkaan ole peräti uutta tuottanut. Elmaa ja Leaa on runoilija, ehkä tietämättään, jäljitellyt; eroitus vaan siinä, että isänmaanrakkaus on Margaretan palava intohimo. Moni ihana kohta näytelmässä todistaa kuitenkin runoilijan innostuksella vielä olleen alkuperäistä voimaa. Ja ne lauseet, joihin isänmaanrakkaus tässä pukeutuu, ovat pidettävät runoilijan viimeisenä kalliina perintönä ja runollisena todistuksena seikasta, jonka toki muutoinkin tiedämme, että näet isänmaanrakkaus oli mahtavimpia tunteita surkuteltavan runoilijamme sydämessä.

Pari sanaa vielä Kiven lyyrillisistä runoelmista, jotka hän on painattanut Kuukauslehteen ja runoelmavihkoon *Kanerval*a. Yleisö ei ole ollenkaan hyväksynyt näitä runoelmia, eikä

ole syytä sitä kummeksia, sillä runoilija ei ole niissä voinut antaa aatteillaan läheskään tyydyttävää muotoa. Kuitenkaan eivät nekään ole aivan vähäarvoisia ilmeitä hänen voimakkaasta omituisesta runoilijalahjastaan. Heti pistää silmiin, että runoelmien aiheet ovat suurenmoisemmat ja raittiimmat kuin meikäläisten tavallisten runonsepittäjien. Esimerkiksi mainittakoon runoelmat: Kanervakankaalla, Karhunpyynti, Helavalkea, Mies, Eksynyt impi, Ruususolmu ja Lintukoto. Näistä voi todella käyttää erään tarkastajan vertausta: ne ovat kultarakeita, jotka eivät ole rahoiksi myntäytyt. Erittäin kauniita ja sulotunteisia ovat kolme viimeainittua, joista Lintukoto on varsin kiitettävä rikkaan, ihanan mielikuvituksen vuoksi; se on varmaan Kiven merkillisin lyyrillinen runoelma. Ihan yksinäinen laatuaan on runoelma Ikävyys. Runoilija suo siinä kauhistuttavan silmäyksen sielunsa tilaan:

Turha vaiva täällä,
Turha onpi taistelo
Ja kaikkisuus mailman turha.

En taivasta
Mä tahdo, en yötä Gehennan,
Enp' enään neitosta syliini suo,
Osani vaan olkoon:
Tietämisen tuskast pois,
Kaikk' äänetön tyhjyys olkoon.

Runoelma on painettu 1866; Lea kolme vuotta myöhemmin!

Nyt kun olemme lyhykäisesti tarkastaneet Aleksis Kiven teokset, on minun yrittäminen yhdistämällä hajanaiset piirteet muovaella hänen runoilijakuvansa ja samalla täyttää vajavaisuudet eri teosten tarkastuksessa.

Runoilija Aleksis Kivi on meidän realistisen, joskin samalla välillisesti aatteellisen aikakautemme lapsi. Tarkasti hän vaarinottaa todellisuuden pienimmätkin piirteet, siinä lujassa uskossa, että niissäkin henki ja aatteellisuus ilmenee. Tämä usko herättää rakkautta kaikkeen olevaisuuteen ja saattaa sovinnollisen, aatteellisen mielialan hengähtämään semmoistenkin olojen kuvauksista, joissa aineellisuus näyttää aatteen kokonansa tukehduksena. Kun tämä katsantotapa on todella luontoperäinen, eikä miettimisen kautta saatu, soveltuu sen kanssa hyvin yhteen usko korkeimman henkisen, s.o. Jumalan voiman ilmestymiseen ihmetöissä (Lea, Yö ja Päivä). Runoilija, joka suosii tämänkaltaista, niin sanoakseni, reaalista aatteellisuutta, voi hyvän uskonsa turvassa joskus käydä jollekin suunnalle liian kauas, mutta ei milloinkaan vaipua siveettömyyteen.

Näillä sanoilla luulisin lyhyesti julkilausuneeni, millä silmillä, teoksistansa päättäen, Kivi yleisesti katseli maailmaa, ja samalla hänen tuotteensa huomattavimman ominaisuuden.

Aleksis Kivellä oli runsaat ja laajat runoilijalahjat. Koomillisesta kyvystään hän on meille mainioimmat todistukset antanut, mutta ei suinkaan paljoa halvemmaksi ole arvosteltava hänen traagillista kykyänsä ja kykyänsä kuvata yksinkertaisen ihania elämänilmiöitä. Siis on suureksi osaksi hänen taiteellisen kasvatuksensa puutteellisuutta syytettävä siitä, mitä moitteenaista hänen teoksissansa tavattaneen.

Merkillisin on runoilijamme kuvatessaan talonpoikaista kansaamme, luontoa ynnä niitä oloja ja luonteita, joiden keskellä hän oli kasvanut ja jotka hän tunsikin oman itsensä. Hänen ei tarvitse niitä todellisesti käsittääksensä muuttaa katsantotapaansa niiden kannalle, sillä hän on alkuunsa ja elää vieläkin henkisessä yhteydessä niiden kanssa. Tämä seikka sekä aivan tavaton objektiivisen kuvaamisen voima tekevät hänen luomansa luonteet sekä hänen luonnonkuvauksensa niin erinomaisen selviksi ja peräti suomalaisiksi. Hänen realistinen esitystapansa on syynä siihen, että kaikissa ja erittäinkin hänen koomillisissa teoksissansa, niin usein tavataan pitkävetisiä venytettyjä

kohtia ja sivuseikkoja; mutta vaikka ne ovat taiteellisuutta loukkaavia ja tarpeettomia, eivät ne kuitenkaan luonteiden selvyyttä himmennä. Syy siihen on tuo mainittu runoilijan henkinen yhteys kuvaamiensa esineitten kanssa. Joka luonteenpiirteellä on todellinen, runoilijan käsittämä pohja; eikä hän siis menettele monen muun realistisen taiteilijan tavalla, joka kokoaa tuhansia vähäpätöisiä ilmeitä luullen siten voivansa korvata puuttuvaista käsitystä esineiden sisällisestä hengestä.

Kivi ei koskaan kuvaa pilkallisesti. Nummisuutareissa vallitsee yleensä yksinkertainen koomillisuus. Henkilöt puhuvat ja menettelevät naurettavasti ihan itseksensä itse siitä tietämättä. Seitsemän veljeksien romaanissa ovat sankarit usein burleskisen huumorin esineinä. Muistutan tuosta kuumen ja pakkasen kohtalosta jouluyönä, aiotusta sorsanpyynnistä Kourusuolla, onnettomasta kirkkomatkasta; useimmissa tappelukohtauksissa sitävästoin ei synny koomillista liikuntaa.

Jo mainittu puuttuvaisuus runoilijan kasvatuksessa on toiseksi supistanut hänen aiheittensa piiriä. Paitsi talonpoikaiselämää oli kolme lähettä häntä lähellä: Kalevala, Raamattu ja hänen oma mielikuvituksensa.

Näistä kaikista on hän runoutta ammentanut. Ensimmäisen ja runsaimman lähteen tuotteista, Kiven koomillisista teoksista, olen jo puhunut; mitä toisiin tulee, ilmenee niissä useimmiten erinomainen mielen suloisuus, samalla kuin niissä yleensä ilmaantuu samanlaatuiset edut ja moitteen syyt kuin edellisissä. Mainiolla mielikuvituksen voimalla on hän runollisen todenmukaisesti kuvannut kaukaisia aikoja ja vierastakin luontoa, niinkuin Kullervossa ja Ideassa näkee. Näissäkin havaitaan sama nerollinen keksintökyky kuin hänen koomillisissa teoksissaan. Pelkän runollisen mielikuvituksen tuotteissa (Karkurit, Yö ja Päivä) on sekä keksintä heikompi, että ajat ja olot (Karkurit) puuttuvaisella todellisuudella kuvatut. Tämä soveltuu juuri hänen realistiseen katsanto- ja kuvaustapaansa. Mitä lähempänä aihe on hänen omaa kokemustansa, sitä edullisempi se on hänen runoudellensa.

Lean, kirjallisuutemme itämaisen helmen tuottamisessa näyttävät Kiven taiteelliset pääominaisuudet parhaiten yhtyneen.

Aleksis Kiven henkilöt ovat reheviä, voimakkaita luonteita. Mieshenkilöitä hän kernaimmin on luonut ja niitä onkin aika galleria Eskosta ja Tykosta alkaen aina Nyyrikkiin ja pikku Eeroon saakka. Etevimmät naishenkilöt, Lea, Elma ja Margareta, ovat, kuten jo olemme nähneet, oikeastaan samaa luonnetta, ainoastaan eri intohimojen täyttämiä.

Runoilijan kieli on useinkin kieliopin kannalta virheellistä. Sitä ei käy kieltäminen, vaikka hän itse oli vakuutettu käyttämänsä kielen kaikenpuolisesta kelvollisuudesta. Kuitenkin hän on oivallisesti edistänyt kielemme käytäntöä korkeammassa runollisissa tehtävissä. Ja varma on, ettei kukaan suomalainen mies ole jalon kielemme varoja niin nerokkaasti suorasanaudessa kerronnassa käyttänyt kuin Kivi suuressa romaanissaan. Sillä on oleva vastaisille suomalaisille kertojille sama merkitys kuin Oksasen runoelmilla nuorille laulurunoilijoillemme.

Suurenmoisella tavalla on Aleksis Kivi meidän draamallista kirjallisuuttamme edistänyt. Hänen maineensa on Suomessa pysyvä, niin kauan kuin runoutta meidän saloilla ja tasangoilla rakastetaan.

Kiittämätön ja kurja on kovaonnisen runoilijamme elämä ollut; mutta hän on kuitenkin korvan kuulematta rohjennut korottaa äänensä lauluun omalla omituisella tavallaan. Se olkoon hänen ikuinen kunniansa!

Hän on rohjennut koristelematta kuvata kansaansa, kertoa sen hyviä ja pahoja puolia. Ja Jumalan kiitos! katsoja ja kuulija on lausuva: vahva kerros kansaani on vielä raakaa ja sivistymätöntä, mutta tämä kansa on rakastettavaa ja ansaitsee, että sille uhraamme elämämme ja henkemme, sillä se on kansa, joka voi runsaasti kaiken sivistyksen siemeniä kasvattaa. Sivistymättömässäkään tilassa omistaa se ihanuutta, samoin kuin vaeltaja synkeimmässä erämaassamme kohtaa näköaloja, joiden kauneutta viljelys ei voisi parantaa. Se olkoon Aleksis Kiven ikuinen kunnia!

Yhdeksän A. Kiven kirjettä eräälle ystävälle.²

² Liitto, 1904.

Syksyllä 1873 sain haltuuni metsänhoitaja August Robert Svanströmiltä ne hänelle osotetut Aleksis Kiven kirjeet, jotka tässä ensi kerran julkaistaan. Minä keräilin silloin aineksia sitä runoilijan elämäkertaa varten, joka myöhemmin painettiin johdantona Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimesta (ensi kerran 1877) ilmestyneeseen kokoelmaan A. Kiven valittuja teoksia, ja siinä on useita otteita näistä kirjeistä. Vaikka siis kirjeet eivät ole kokonaan tuntemattomia, katson niiden kuitenkin ansaitsevan tulla täydellisinä julkisuuteen. Ovathan tietomme runoilijan persoonallisista olosuhteista siksi vaillinaisia, että vähätkin lisät ovat arvossa pidettävät.

Svanström oli syntynyt Helsingin pitäjässä 1 p. huhtikuuta 1838 ja kävi teknillisen reaalikoulun läpi, josta hänet laskettiin 1854. Sen jälkeen hän useita vuosia palveli konttoristina yksityisten liikemiesten luona. Se uusi paikka, jonka johdosta Kivi ensimmäisessä kirjeessä onnittelee häntä, oli Osberg ja Baden konttorissa, ja sinne lähinnä seuraavat kirjeet olivat osotetut. Myöhemmin Svanström kääntyi aivan toiselle uralle: hän rupesi näet maanmittariksi ja kävi sitte Tukholman kunink. metsänhoito-opiston, jonka jälkeen hän 1861 otettiin metsäkonduktööriksi Suomen metsävirvakuntaan. Toimitettuaan alimetsänhoitajan virkaa silloisessa maanmittauksen ja metsänhoidon ylläpitäyksessä v. 1864 saakka, hänet nimitettiin Hyrynsalmen piirin metsänhoitajaksi, mistä hän 1873 muutti samanlaiseen virkaan Kuohatin piiriin, Kuopion läänissä. V. 1885 Svanström nimitettiin metsänhoitajaksi metsähallitukseen ja tuli takaisin Helsinkiin. Täällä hän sitten eli ja toimi siksi kuin hän pitkänlaisen kivulloisuuden perästä kuoli 19 p. maaliskuuta 1901.

Svanströmin sanotaan olleen tunnollisen virkatoimissaan sekä olennoiltaan hiljaisen ja ystävällisen, mutta Kiven arvostelun mukaan oli hänellä "luonnossaan jotakin tavallista enemmänkin". Hänen kuolemansa jälkeen kerrottiin sanomissa, että hän erittäin oli harrastanut soitantoa. Luonto oli varustanut hänet kauniilla lauluäänellä, ja hän oli aikoinaan arvossa pidetyn käsityöläis-laulukunnan innokkaimpia jäseniä. Sitä paitsi kuuluu hän olleen harras jäsen yhdistyksissä "Arbetets Vänner" ja "Helsingfors yrkes- och industriidkareförbund", osottaen silläkin haluansa vapaaseen toimintaan virkatehtävien ulkopuolella. Mitä tulee kirjallisiin taipumuksiin, joista Kivi puhuu yhdessä kirjeessä, ei Svanström näy niitä kehittäneen huomattavammalle asteelle. Kumminkin hänellä oli tapa lähettää kirjoituksia milloin mistäkin aineesta sanomalehtiin, – niin Gabriel Laguksen toimittamaan Östra Finlandiin ja samoin Helsingfors Dagbladiin. Hänen runoilunsa sitä vastoin rajoittui tilapäisepitelmiin perheen ja ystäväpiirin merkkipäivinä.

Kiven ja Svanströmin ystävyys juontui kouluajoilta saakka. Ensimmäisestä kirjeestä päättäen oli se jo 1857 vanhaa alkuperää. Sanoohan Kivi neljä vuotta nuorempaa Svanströmiä paraaksi ystäväkseen tunnustaen olevansa suuressa kiittolisuudenvelassa hänelle. Ja että ystävyys oli tosisydämellistä laatuaan, näkyy sen kestävydestä. Viimeinen kirje on tosin v. lta 1868, jonka jälkeen runoilija vielä eli neljä vuotta, mutta muistettava on että hänen terveytensä näinä viimeisinä vuosina oli niin huono, että kirjeenvaihdon ylläpitäminen arvatenkin kävi hänelle rasittavaksi, lopulta mahdottomaksi. Tultuaan ylioppilaaksi oli Kivi saanut paljon uusia ystäviä, mutta niiden tähden hän ei unohtanut Svanströmiä eikä hän näy heille kirjoittaneen noin vain sydämen kyllyydestä ilman erityistä "asiaa".

Silmällä pitäen muutamia kirjeissä mainituista henkilöistä tahdon edelliseen lisätä joitakuuta tietoja.

Svanström ja Kivi olivat molemmat hyvin tuttuja varakkaan räätäli mestari Albin Palmqvistin sivistyneessä perheessä. Palmqvist, jonka mukaan vieläkin on tapa nimittää suurta kivitaloa Fabianin ja Pohj. Esplanaadin katujen kulmassa, oli itse Oulun tienoilta (isä, talonpoikainen mies, oli nimeltä Palokangas, äiti Stjerncreutz), mutta hänen vaimonsa Anna Nilssen oli Kööpenhaminasta kotoisin ja tanskalainen synnyltään, joskin oikeastaan hollantilaista sukuperää. Lapsia oli perheessä kolme tytärtä, joista tässä mainittakoon kaksi nuorempaa, Albina ja Hilma, sekä kaksi poikaa, joista toisen, Edmundin, nimi tavataan kirjeissä. Edmund Palmqvist oli kouluajoilta ystävyysuhteissa Svanströmin ja Kiven kanssa, ja arvattavasti nämät hänen kauttaan tulivat perheen tuttavuuteen, missä Kiveä kohdeltiin suurella myötätuntoisuudella. "Rouva P.", jonka taholta runoilija sanoo kokeneensa

ainoastaan anteliaisuutta ja hyväntahtoisuutta, ei näet ole kukaan muu kuin Anna Palmqvist. Perheen tyttäristä kuuluu Albina, jolle Kivi kerran lähettää "kunnioittavan tervehdyksen", erityisesti vaikuttaneen häneen. Tämä Kiveä viisi vuotta vanhempi neiti oli oleskellessaan sukulaistensa luona Kööpenhaminassa muun muassa oppinut vieraita kieliä ja kotonaankin hän – jolle kivulaisuuden takia seuraelämä oli vähemmän otollinen – hartaasti lueskeli saksalaista, englantilaista ja muuta kirjallisuutta. Häneltä Kivi sai lainaksi suurten runoilijain teoksia, ja yhdessä ollen oli heillä tapana keskustella siitä, mitä olivat lukeneet. Vähemmän tuttu oli Kivi Hilma Palmqvistin kanssa, sillä tämä neiti oli häntä paljon nuorempi, kävi sitä paitsi koulua Kööpenhaminassa ja oli sieltä palatessaan jo kihloissa. Hän menikin 1868 naimisiin pastori Brauneiserin kanssa Flensburgista, joka kumminkin kuoli seuraavana vuonna; palattuansa leskenä Suomeen meni hän 1874 uusiin naimisiin metsänhoitaja Svanströmin kanssa. Edmund Palmqvist, jonka Kivi kertoo 1865 naiseen neiti Dorthe Rylingin, oli tilanomistaja ensin Lohjalla (Koskis) ja sitten Rantasalmella (Lammasmäki); mutta kuoli Luostan kurituslaitoksen johtajana 1870. V. 1863 kirjoittaa Kivi vanhemmilleen, että Palmqvist oli kutsunut hänet luokseen Lohjalle viettämään siellä kesää, vaikka hän silloinkin mieluummin asettui Siuntioon. – Näistä tiedoista käy selväksi, että Kivellä Palmqvistin perheessä oli hyvä seurustelu- ja turvapaikka, joka hänenlaiselle kodittomalle nuorelle miehelle oli sangen kallisarvoinen. – Toinen paikka, jossa hän arvattavasti myöskin oli tavannut ystävällistä kohtelua, oli peruukintekijä August Weckströmin perhe. Rouva Weckström oli tunnettu herttaiseksi ja hyväntahtoiseksi. Kivi lähettääkin molemmille sydämellisen tervehdyksensä. – Kolmesta kirjeissä mainitusta ystävästä, Lindforsista, Lindbladista ja Holmstenista, ei ole varmoja tietoja.

Ensimmäinen kirje, joka on kirjoitettu erittäin tuskallisessa mielentilassa, sisältää ainoan rakkautta ilmaisevan tunnustuksen näissä kirjeissä. Kivi ei mainitse nimeltä sitä "enkelinsuloista" olentoa, jota hän toivottomasti rakastaa ja josta hän öisin näkee unta. Se olikin tarpeetonta, sillä Svanström tiesi kyllä ystävänsä salaisuuden. Tuo neitonen, "lumivalkea silkkihuivi päässä", oli helsinkiläisten silloinen suosikki, tanssijatar Alina Frasa. Tämä neiti, joka 1850-luvun lopulla oli hempeimmillään, oli talvella 1847 – 48 ensi kerran tullut Helsinkiin Frasan lapsitanssijajoukon mukana. Hän oli silloin noin 8-9 vuoden vanha ja esiintyi tanssien joko yksin taikka pojan kanssa, jota sanottiin hänen veljekseen. Aug. Schaumanin muistelmien mukaan oli hän mainittuna vuonna jo 14-vuotias ja tanssi näytösten välillä A. Köhlerin saksalaisen teatterijoukon näytännöissä. Miten lieneekään sen asian laita, käyvät kertomukset yhteen siinä, että Alina herätti suurta mieltymystä ja myötätuntoisuutta yleisössä. Hänestä juteltiin, että hän oli Baierista kotoisin, pienenä varastettu vanhempiensa luota ja oikealta nimeltään Helena Anderlé. Kuinka asiat selvitettiin hänen "isänsä" kanssa, on tuntematonta, mutta varmaa on, että Alina jäi kuin jäikin Suomeen: eräs neiti Tammelin otti hänet kasvatikseen ja oli hänen holhoojansa, kunnes hän meni naimisiin kauppias J. R. Ahreniuksen kanssa.³ Tämä uusi Mignon ei ollut loistavan kaunis enemmän kuin Goethenkään, mutta hän tanssi erinomaisesti ja oli sulavaliikkeinen ja viehättävän kiehtova olennoiltaan. Oliko kumma, että Kivi, joka ennen oli nähnyt vain Hämeen jätteriiä tyttöjä, mutta jonka sisässä piili luontainen kauneuden kaiho, tuossa romanttisessa, yksinäisyydessään säälittävässä neitosessa oli näkevinään ihanteensa? – Myöhemmin Alina Frasa rouva Ahreniuksena tuli tuttavallisiin väleihin Palmqvistinkin perheen kanssa, mutta silloin oli runoilijan päivä jo alkanut pimentyä.

Lopuksi on sanottava, että kaikki nämä kirjeet alkuaan ovat ruotsiksi kirjoitetut, syystä että Svanström ei osannut suomea. Käännös on tietysti mahdollisuuden mukaan sanasta sanaan toimitettu.

1.

Ingvallsby⁴ 25 p. heinäkuuta 1857.

Paras ystäväni ja veljeni!

³ Seikkaperäisempiä tietoja Alina Frasasta antaa Anders Ramsay vasta ilmestyneissä muistelmissaan *Från barnår till silfverhår* II, s. 103 ss.

⁴ Kylä Kirkkonummella, missä Kivi oleskeli n.s. ylioppilaspakarissa ja valmistautui ylioppilastutkintoon, jonka hän syksyllä suorittikin.

Häveten alotan tämän kirjeen. Mutta sinun ei pidä liian tylysti arvostella minun laiminlyömistäni kirjoittaa sinulle. Ei se ole johtunut unohduksesta taikka välinpitämättömyydestä, ei suinkaan – kuinka se olisi mahdollista? Syy on aivan yksinkertaisesti, etten ole tullut kirjoittaneeksi, vaikka alituisesti olen nuhdellut itseäni siitä.

Ota nyt kumminkin vastaan nämä harvat, kiireessä, mutta aina kiitollisen ja veljellisen käden kirjoittamat rivit.

Ensiksi kiitän sinua tervetulleesta kirjeestäsi; minun kiitollisuuteni sinua kohtaan kaikesta muusta ei mahdu tähän kirjeeseen. – Sitten onnittelen sinua uuden paikkasi johdosta. Oletan että viihdyt hyvin. Sinulle on siis vihdoin valjennut. Mutta minä, mitä minä sanonkaan! Sama levottomuus, herkeämättä samat sisälliset myrskyt, samat, niin, kenties vielä vaikeammat ulkonaiset olosuhteet. Oi, ei mitään virvoitusta, ei mitään rauhaa! Suuri Jumala, ole armollinen! – Usein olen toivonut että elämäni jo laskisi ehtooksi ja että saisin paneutua levolle, sillä minä väsyn. Täällä olen seisonut koko kesän kokonaan turvatonna. Ei kopeikkaakaan ole käteeni tullut. Isäntäni karhuu minua ja vaatteeni kuluvat hajalle. – Heikkohermoisuuteni on enentynyt, kylmä hiki valuu jäsenistäni, kun minun pitää lukea ja seurata luonnottoman pitkiä läksyjä. – Ja kaiken tämän ohessa loistaa hän toivottomassa rakkauskuvituksessani "niin ihanana ja enkelin-suloisena". – Kolme kertaa olen nähnyt unta hänestä. Kerran oli minusta kuin olisimme yhdessä olleet uudessa rakennuksessa, joka oli hyvin sekava ja ahdas ja meitä vainottiin kovasti; mutta pian katosi rakennus, ja me istuimme pitkällä penkillä eräällä aholla kotiseudullani. Kevätaamu oli kylmä, maa ja metsät olivat huurteen peittämät. Hänellä oli jälleen päässään lumivalkea silkkihuivi, hän tarjosi minulle kahvia ja painautui rintaani vastaan, sillä hänen oli vilu. Hän oli hyvin kalpea, hän katsoi minuun surumielisillä, kyyneleisillä, mutta levollisilla silmillä ja puhui elämän suruista ja tulevista päivistä. Oi, että tuska voi kuvautua niin taivaallisen ihanaksi! Hänen kasvonsa olivat surevan enkelin.⁵

2.

Siuntiossa⁶ 2 helmikuulla 1858.

Ystäväni ja veljeni!

Olisin aikaa sitten kirjoittanut sinulle, mutta ylellinen hermojen heikkous, joka saa minut värisemään kun kirjoitan, on estänyt minua. Tämä näyttäneekin sinusta mahdottomalta, mutta niin on kumminkin laita. Minä oleskelen nyt veljeni luona Siuntion pitäjässä ja olen huvitellut itseäni ketunpyynnillä, vaikkei sakseni vielä ole saanut ainoatakaan hengiltä, mutta tämä kuu on yleensä sopimaton siihen; vasta tammikuulla (sic!) toivon parempaa onnea. Mielelläni lukisin myös romaaneja, mutta se on kerrassaan mahdotonta, niin heikko minä olen. Kumminkin toivon, että lähestyvä suloinen kevät on virkistävä elinvoimani; pääasia on että saan olla levossa ja hiljaisessa rauhassa. – Ainoastaan 2 1/2 sivua "Maisteri Virokannusta" on nähnyt päivän valon. – Jos tapaat Lindforsin, niin sano paljo terveisiä minulta, niin myös Lindbladille.

Minun täytyy nyt lopettaa tämä hätäinen kirje, kumminkin pyydän että kirjoitat minulle niin pian kuin voit, äläkä huoli tehdä "kunniaa kunniaa vastaan", vaan kirjoita vähän laajemmin, jos sinulla on aikaa, sillä hyvin hauskaa olisi kuulla

⁵ Kirje päättyy näin ilman allekirjoitusta.

⁶ Kiven veli Juhani Stenvall oli 1857 (?) vuokrannut Purnuksen tilan Siuntiossa, ja Aleksis oleskeli usein hänen luonaan.

yhtä ja toista sinulta. Voi hyvin, voi hyvin! sitä toivottaa ikuisesti uskollinen ja kiitollinen veljesi

Alexis Stenvall.

P.S. Siuntion pitäjä ja Purnuksen talo on asuntoini. – Vie kirjeeni kauppias Nyströmin myymälään sataman lähellä, sieltä se kyllä tulee tänne.

3.

Nurmijärvellä kesäkuulla 1858.

Hyvä veli!

Olen jälleen jättänyt Siuntion ja oleskelen kesän ihanimman ajan kotipitäjässäni.

Hauskan kirjeesi olen saanut, mutta yksi seikka harmittaa minua, nimittäin se, että veljeni sattumalta sai tietää minulle uskomasi salaisuuden sinun ja Lindforsin kirjoituksesta Helsingfors Tidningar'issa. Mutta ole vakuutettu siitä, että se oli ensimmäinen ja viimeinen kerta kun salaisuutesi tulee ilmi minun kauttani. Hauskaa olisi minun kuitenkin saada lukea mainittu kirjoitus nota bene, jos se on julaisu. Nyt on minulla myöskin tilaisuus sanoa sinulle pari sanaa, jotka ovat olleet sydämelläni: jatka aate-esittelyjäsi (idéfixioner), sillä siitä vähästä mitä olen saanut tietoa taipumuksistasi olen todella ollut huomaavinani luonnossasi jotakin tavallista enemmän. Mutta älä kuitenkaan ole vielä varsin myöntöväinen näyttämään tuotteitasi usealle ja ennen kaikkea älä pidä kiirettä niiden esittämisellä yleisön silmien eteen. Minä tarkoitan nimittäin runollisia tuotteitasi. Totta kyllä et sinä ole turhamielinen, mutta en kuitenkaan voi olla varoittamatta. Vaikken minä vielä ole kirjailija, olen vähän viisastunut vahingosta, kun nimittäin olen usealle esitellyt ensimmäiset aatteeni. Se ilmaisee enemmän itserakkautta kuin halua tulla kritiseeratuksi. Mutta palatkaamme ensin sanottuun. Tutki paraimpia kirjailijoita laajentaaksesi siten mielikuvituksesi piiriä.

Voi hyvin ja kirjoita niin pian kuin ennätät ystävällesi

Alexis Stenvall.

P.S. Kylä, jossa asun, on nimeltä Palojoki. Jätä kirjeesi

Nyströmin myymälään.

4.

Siuntiossa⁷ (kesällä 1862?)

Veli!

Kirjeesi sain 31 p. tammikuuta. Minä luin sen ilolla, eikä kumma, kun me melkein vuoden olemme olleet erillään ollenkaan kirjoittamatta toisillemme. Mutta enhän minä olekaan tiennyt missä sinä olet ollut, ja hauskaa on oleva kuulla matkakertomuksesi; minulla ei ole mitään kerrottavana kokonaisesta vuodesta elämäni.

Niinkuin sinulle on ilmoitettu, asun minä todella Siuntiossa eikä sen pitäisi olla tuntematonta tuttavilleni kaupungissa; sillä joka kerta kun veljeni on käynyt siellä, on hän myöskin tavannut Holmstenin. – Osan kesää oleskelin saaristossa ja voin hyvin. Muutoin olen terve ja reipas ja asun nyt paikassa, jonka nimi on Qvarnby ja jonka omistaa tilanhaltija Wiens. Neljästä ruplasta kuukaudessa on minulla kaikki tarpeeni. Selvää on siis, että minä – koska toimeentulo täällä on niin halpaa ja koska

⁷ Sittenkin kun Juhani Stenvall oli luopunut vuokratilastaan (1861) oleskeli Kivi yhä edelleen Siuntiossa; viimeiset 7 vuotta neiti Charlotte Lönnqvistin luona ja avustamana.

minä täällä voin toimittaa mitä olisi tekeminen kaupungissakin, nimittäin uudistaa (upparbeta) Kullervo – mielummin oleskelen vielä jonkun ajan maalla.

Olen vähän miettinyt mimmoinen nyt mahtaa olla asemasi valtiossa.

Kirjoitat kesällä oleskelleesi Orivedellä, mutta nyt olet

Skatalla.⁸ Luultavasti on kuitenkin kaikki hyvin, tulee ainakin hyväksi.

Sinä kirjoitat kirjeessäsi: "Jos jollakin tavoin olen loukannut sinua, niin kaiketi annat sen anteeksi"; semmoisista lauseista, sanotut enemmän pilalla kuin todella, luonnollisesti emme välitä; sillä me olemme ystäviä, eikä mikään valta voi katkaista niitä siteitä, jotka yhdistävät meitä. – Mutta sinä sanot myös, että rouva P. ajattelee samoin suhteestani häneen. Olisiko hän loukannut minua anteliaisuudellaan ja hyväntahtoisuudellaan? Muuta en ole saanut kokea häneltä. Kumminkaan en usko hänen todella niin ajattelevan; ja esitä sinä hänelle sydämelliset terveiseni. On oleva hauska hetki syksyllä, kun minä jälleen saan nähdä hänen avonaiset, iloiset ja raittiit kasvonsa. —

Sano terveisiä kaikille ystävilleni kaupungissa, varsinkin niille, joista puhut kirjeessäsi.

En tiedä mitä enempää kirjoittaisin sinulle, vaan päätän toivossa että tapaamme toisemme syksyllä Helsingissä, ja jonakin iltahetkenä totilasini ääressä vaihdamme ajatuksia ja aatteita; mutta sitä ennen on meidän kuitenkin silloin tällöin annettava tietoja toisillemme. – Vastaa tähän kirjeeseeni niin pian kuin aika myöntää, enkä minä puolestani myöskään unohda tehdä samoin, kun vuoroni taas tulee. Jos tahdot että kirje tulee nopeasti perille, niin jätä se postikonttoriin kirjoituksella: seuraa possessionaatti J. Stenvallin [Wiensin?] sanomia. – Voi hyvin!

Alexis Kivi.

5.

Siuntiossa u p. heinäkuuta 1863.

Veli!

Kiitos kirjeestäsi ja vaivastasi rahakirjeen kanssa, jonka olen saanut.

Paikka missä asun on nimeltä Fanjunkars; mutta sitä ei tarvita päällekirjoituksessa, vaan on semmoinen osoite kuin viime kirjeessäsi riittävä. – Kotikyläni nimi on Palojoki, ja on se ensimmäinen kylä, joka tiellä Porvoosta Turkuun kohtaa sinua sitten kun olet tullut Nurmijärven alueelle. Veljeni omistaman paikan nimi taas on Myllymaa ja on se kaksi (venäjän) virstaa kirkolta. Käy ensin hänen luonaan sekä sitte hänen seurassaan vanhempieni kodissa.

Muutoin tahdon, edeltäpäin sanoa sinulle, ettei Nurmijärvellä ole mitään taiteen eikä luonnon puolesta, joka voisi sinua erityisesti miellyttää: ei näköaloja eikä ylänköjä ja laaksoja romanttisissa ryhmyksissä; ja kuitenkin ovat nämät seudut minulle ihanimmat maan päällä; semmoinen taikavoima on lapsuuden muistoilla. Paljaita ahoja olet sä näkevä, ykstoikkoisia metsiä ja metsien keskellä jonkun tiheästi rakennetun kylän.

Kirkko on sinusta oleva hyvin vähäpätöinen: mutta huomaa kuitenkin tornin tasaiset suhteet, kellojen syvämielinen sointu, saarnastuolin, mutta varsinkin alttarin symmetria ja yksinkertainen sulous, mystillinen majesteettisuus Kristuksen kuvassa, kun hän väikkyy pilvissä taivaaseen astuessaan. Huomaa myöskin neitsyt Maaria, lapsi sylissä: hänen kasvonsa ovat minusta aina olleet naiskauneuden ihanteena,

⁸ Katajanokalla?

varsinkin kun katselee etäänkä. Minun mielestäni neitseellisyys ja äidillisyyt niissä yhtyvät mestarillisella tavalla. – Jos haluaa ruveta hieman haaveksimaan ja lapsettelemaan, niin voisi itseksensä huudahtaa: millä suloisuudella nukahtaisi tuolla rinnalla! Mutta arvostele itse kaiken tämän nähtyäsi; minä olen kenties liian puolueellinen ja puolueellisiahan enimmiten ollaan asioissa, jotka koskevat kotiseutua ja lapsuutta.

Minun pistää vihaksi, etten voi viettää tätä kesää sinun kanssasi. Olisi omituisen suloista niin suuressa arvossa pidetyn ystävänä keralla, pyssy olkapäällä, vaeltaa kotimetsissä, esimerkiksi lempiseudussani Kanaanissa, jossa lapsena olen paimentanut isäni lehmiä, virittänyt satimia ja pauloja sekä vanhempana aina syksyllä metsästänyt. Siellä istuisimme jonkun korkean männyn juurelle, sytyttäisimme piippumme, sepustelisimme runoja ja filosofeeraisimme. Se olisi hauskaa. Minä puolestani olen lujasti päättänyt, että me kerran, ennenkuin nuoruudenpäivämme ovat menneet, nautimme tätä huvia. – Ilmoita minulle kuitenkin, mihin aikaan tulet oleskelemaan Nurmijärvellä; sillä me voisimme mahdollisesti tavata toisemme siellä.

Eräässä kirjeessäsi minulle näytit sinä toivovan, että asuisimme yhdessä Helsingissä; se olisi minunkin hartain toivomukseni. Voisimme syksyllä ruveta asuintovereiksi, jollei sinun olosuhteesi jo ole muuttuneet niin, että se on mahdotonta. Kaikesta tästä voit minulle kirjoittaa. Jatkakaamme kirjeenvaihtoa sittenkin kun olet asettunut maalle. Lähetä kirje vain Appelrotille; kyllä se sieltä saapuu tänne.

Voitko lainata minulle muutamia vihkoja Shakespearea (ei kuitenkaan 4:ttä vihkoa eikä sitä, joka sisältää Timon Ateenalaisen, ne on minulla itsellä, toiset on lainassa Nurmijärvellä ja Helsingissä) ja jättää ne, hyvässä kääreessä, Weckströmille. Varsinkin toivoisin saada ne, jotka sisältävät Hamletin, Kaksi nuorta herraa Veronasta sekä Henrik 4:n. Minä lukisin niitä ääneen muutamille naisille täällä, vaikka tietysti täytyy jättää pois paljon. Se olisi luullakseni hyvin terveellistä minulle. Siis: jos voit toimittaa mitä pyydän, niin tee se.

Kiitos Suomen lipusta: minä pidän siitä paljon ja pitäisin enemmänkin, jos se olisi yksinkertaisempi ja jos sillä olisi perinnäinen merkitys oletellun sijasta. Sen pitäisi olla symboli jostakin omituisesta suomalaisesta kansakunnassa taikka Suomen luonnossa. Mikä kansa ei ole vuodattanut verta ja mikä kansa ei olisi valmis puolustamaan isänmaatansa? – Muutoin voisivat minusta punaiset tilkut kulmissa olla poissa, niin olisi lipun miellyttäväisyys puhtaampi ja yksinkertaisempi. Mutta olkoon tämän laita kuinka tahansa. Pääasia on että saamme oman lipun.⁹

Voi hyvin ja kirjoita pian minulle.

A. Kivi.

P.S. Sydämellinen tervehdys herra Weckströmille ja hänen rouvalleen. Minä uskallan myöskin lähettää kunnioittavan tervehdyksen Albina Palmqvistille.

6.

Helsingissä 16 p. kesäkuuta 1864.

Veli!

Kiitos kirjeestä, johon vihdoinkin ryhdyn vastaamaan, minkä, paha kyllä, olen liian kauan laiminlyönyt.

⁹ Tämä viittaa n.s. "lippukysymykseen", jota keväällä 1863 oli käsitelty sanomalehdissä.

Minua ilahduttaa suuresti, että elämä pohjoisessa on sinusta enemmän miellyttävä kuin päinvastoin. Toivon että nyt rauhassa voit työskennellä tulevaisuutesi ja onnesi eteen, joka tähän saakka ei vielä ole suonut kummallekaan meistä hymyileviä katseitaan. Minä onnittelen sinua myöskin yhä lähempään ja lähempään tuttavuuteen jonkun seudun "musikaalisen tyttären" kanssa!

Minun tulostani teidän seuduillenne en vielä voi sanoa mitään, mutta että minä kerran tulen käymään Hyrynsalmella sekä myöskin saamaan tuntea tuulahduksen Lapin taikailmasta, sen olen varmasti päättänyt.

Muutoin kirjoitan minä vielä novelliani, jonka minä – niinkuin sinä muistaakseni jo tiedät – aion myydä följetongiksi suomalaiseen lehteen Maiden ja Merien takaa. Kullervoa painetaan paraikaa, ja kesäkuun lopulla taikka heinäkuun alulla on kirja ilmestyvä.

Vasta nyt ovat valtiopäivät kokonaan lopussa; ja hauska oli aika, jolloin ne oli olemassa. Enimmin ylentävää ja ihanaa niihin nähden oli säätyjen kaunis yksimielisyys. Talonpoikaissääty lienee kuitenkin ollut se sääty, joka enimmin veti yleisön huomiota puoleensa. Minäkin pidin enimmin siitä säädystä. Se herätti toivorikkaita ajatuksia Suomesta ja sen tulevaisuudesta; kumminkin on muistaminen että siinä oli valittuja yksilöitä. – Mutta olkoon miten tahansa; varmaa on kuitenkin, että valtiopäivät jättivät miellyttäviä muistoja.

Minä matkustan pian Siuntioon, kesä-olopaikkaani. Kun taas olet hyvä ja kirjoitat minulle, niin lähetä kirje mainittuun pitäjään. Ja kirjoita niin pian kuin voit; minä lupaan vastedes tavallista nopeammin vastata kirjeisiisi. Ole varma siitä. Kirjoita vähän tarkemmin olosuhteista pohjoisissa metsissä: esim. mitä lajia riistaa siellä eniten tavataan, oletko nähnyt karhuja taikka peuroja, mitä lintuja siellä useimmin näkee, onko jäniksiä runsaasti j.n.e. Jos haluat, niin kuvaa minulle joku seutu siellä, semmoinen, joka sinusta on enimmin pohjoinen ja jyhlä. Suuresti minua huvittaisi, jos sinä myöskin antaisit muutamia piirteitä kansan tavoista ja luonteesta.

Mutta nyt täytyy minun päättää ja toivottaa sinulle onnea ja menestystä.

Varmuuden vuoksi ilmoitan tulevan osoitteeni: Helsinki, Siuntio, jätetään Bollstadin kestikievariin.

Ystäväsi

Alexis.

7.

Helsingissä 3 p. maaliskuuta 1865.

Veli!

Kiitos kirjeestäsi. Se saapui käteeni vasta viimeisenä päivänä helmikuuta tänä vuonna, vaikka se oli päivätty 12 p. joulukuuta 1864.

Onnittelen sinua varsinaiseksi forstmestariksi! sillä olen nähnyt että olet siksi ehdotettu.

Kirjeessäsi kuvaat Pohjan luontoa hyvin viehättäväksi; jotenkin siihen tapaan olen minäkin kuvitellut ylhäistä Pohjaa. Kuvauksesi kiihoitti halua käydä luonasi Hyrynsalmella; kumminkaan ei tänä vuonna vielä tule mitään matkasta, mutta kenties ensi vuonna. – Olen mielissäni että jo vähän olet perehtynyt suomenkieleen, ja minä toivon, että me pian voimme kirjoittaa toisillemme äidinkielellämme. – Palmqvist on naimisissa erään mamsellin kanssa Ruotsista nimeltä Ryling; kuitenkin on hänen kansallisuutensa vaivoin määrättävissä, sillä hänen isänsä kuuluu olevan

tanskalainen ja äiti saksalainen. Muutoin sanotaan Edmundin katseiden loistavan autuudesta. Vahinko vain, ettei muut voi olla yhtä onnellisia.

Minä kirjoittelen viisinäytöksistä näytelmää, jonka toivon saavani valmiiksi ensi jouluksi. – Ahlqvist on julmasti haukkunut Kullervo kriittisissä kirjoituksissaan Suomettaressa. Mutta hyvä on, että täällä yleiseen nauretaan koko arvostelulle. Vielä on hänellä Nummisuutarit jälellä, ja olen kuullut hänen aikovan vielä pahemmin pidellä sitä kappaletta.

Minä lähden nyt Siuntioon, mutta tulen toukokuulla takaisin pian jälleen palatakseni samaan paikkaan. – Voi hyvin! sitä toivoo veljesi

A. Kivi.

8.

Helsingissä 5 p. tammikuuta 1868.

Veli!

Ensiksi toivotan sinulle hyvää uutta vuotta sekä terveyttä että iloa! ja käyn sitten kohta varsinaiseen kirjeeni aiheeseen. Jos voit, niin auta minua kovasta pulasta ja lainaa minulle 60 markkaa. Minun on maksettava korkoja; mutta jollen voi, niin täytyy takausmiesteni maksaa, ja sitä en mitenkään tahtoisi. Täällä on hirveän vaikea saada rahoja enkä tiedä mistä nyt saisin kysymyksessä olevan summan, ennenkuin taas saan vähäsen töistäni. Vaikea on kai rahapula sielläkin, mutta sinä olet kumminkin yksi niitä onnellisia tänä aikana, sinä olet virkamies; ja tiedän, ettet sinä kieltäydy antamasta minulle mitä minä sinulta pyydän. Helmikuun alussa menen postiin ja kysyn – vakuutettua kirjettä minulle. Osoitteeni on: Kirjailija A. Stenvall, Helsinki. Jos saan rahat, niin lähetän kohta velkasitoumuksen niistä, takaus alla.

Kuinka pitkä aika onkaan kulunut siitä kun me viimein kirjoitimme toisillemme! Minä olisin ehkä vieläkin jonkun ajan ollut kirjoittamatta, jollei tämä taloudellinen aihe kirjeeseen olisi ilmaantunut. Kumminkin olen aina ollut aikeessa jälleen alkaa kirjeenvaihtomme, jopa entistä vilkkaamman. Pian me myöskin voimme kirjoittaa toisillemme äidinkielellämme!

Olen usein haaveksinut matkaani Hyrynsalmeen, joka tapahtuisi meritse Tornioon, mutta rahanpuute on aina pakottanut lykkäämään sen tuonemmaksi. Mutta kerran on matka tapahtuva. Et voi uskoa kuinka minä ikävöin nähdä vilahduksen Lapin luontoa sekä hengittää tuulahduksen sen taikailmaa. Monta kerjäävää vaeltajaa Kajaanin seuduilta olen tavannut, ja ne ovat viehättäneet minua suuresti, muiden muassa eräs Paavo Karjalainen ja Eljas Sigfrinpoika Pesonen, jotka eivät kuitenkaan olleet kerjäläisiä, vaan hakivat työtä. Heidän kotonsa oli vain pari peninkulmaa Hyrynsalmesta, mutta eivät he tunteneet sinua mieskohtaisesti, vaikka olivat kuulleet puhuttavan sinusta. Näitä muuttolintuja kohtaan olen aina ollut hyvin kyseliäs sekä koettanut kestitä niitä niin hyvin kuin olen voinut. Saatan sanoa menneellä vuodella Siuntiossa, missä olen oleskellut, nähneeni edustajia kaikista Suomen seurakunnista käyvän paraadissa ohitseni.

Muutoin olen täysin terve ja reipas, vaikka "olen raivonnutkin". Mutta viime aikoina olen taas viettänyt melkein spartalasta elämää ja niin tulen jatkamaan Tuonelan portille saakka; sillä monenlaisissa oloissa voi olla onnellinen ja iloinen, mutta onnellisin kieltäytyksessä ja kohtuullisuudessa. Vaikeinta on ollut luopua tupakanpolttamisesta, joka jo oli 18-vuotinen intohimo; mutta nyt en enää kaipaa sitä.

Minulla on nyt valmiina suurin teos, jonka tähän saakka olen kirjoittanut, nimittäin Seitsemän veljestä, lähes 600 sivua pitkä, mutta se ilmestyy vasta ensi

jouluksi. Mutta sitäpaitsi saan pian valmiiksi 5-näytöksisen murhenäytelmän, joka tapahtuu Italiassa Arnon rannalla. Se tulee ehkä pian painetuksi. Jos niin tapahtuu, niin on minulla halu postissa lähettää sinulle yksi kappale.

Muuten ei minulla ole mitään tärkeää kerrottavana. Yleisesti mieltäkiinnittävän olet nähnyt sanomissa.

Ystäväsi

A. Kivi.

9.

Siuntiossa 12 p. kesäkuuta 1868.

Veli!

Kiitos rahoistasi, jotka lähetit minulle, ja anna anteeksi, että olen niin kauan laiminlyönyt toimittaa sinulle velkakirjan, joka nyt vihdoin seuraa tämän muassa. Muistan nyt vasta, että päivä oikeastaan olisi pitänyt olla 8 helmikuuta. Mutta toivon ettei mitään laillisia toimenpiteitä tässä kohden tule kysymykseen! – Minä oleskelen Siuntiossa, mutta syyskuulla olen Helsingissä, ja luultavasti painetaan silloin "Seitsemän miestä". Se on luultavaa; mutta pimeältä näyttää nykyään kirjailijoille. Se kappale, jonka mainitsin viime kirjeessäni, on riippuva epämääräisestä tulevaisuudesta. – Oli minulle ilahduttavaa kuulla, että sinä pidät suomalaisesta kansasta; ja siis voin toivoa, että sinä pian opit sen kieltä, sekä kirjoittamaan että puhumaan. Muista, että se joka ei ole täysin yhdenvertainen suomalaisten kanssa on aina tunteva heidät enemmän heidän huonolta kuin hyvältä puoleltaan (kommer alltid att känna dem mera till deras nack- än fördel). – Myötäseuraavan velkakirjan tähden täytyy minun nyt lähettää sinulle tämmöinen lappu-kirje. Mutta kenties voin kuitenkin odottaa sinulta vastausta tähän. Mutta liukkaampi olen vastedes oleva. Jos kirjoitat ennen syyskuuta, niin on osotteeni: Helsinki, Siuntio, Bollstadin kestikievari.

Voi hyvin.

A. Kivi.

Aleksis Kiven viimeisestä ajasta ja kuolemasta.¹⁰

Vuodenvaihe palauttaa aina mieleen onnettoman runoilijamme muiston, joka vapautui elämän taakasta vuoden viimeisenä päivänä 1872. Siitä on nyt vierinyt 34 vuotta. Tämä luku ei ole niitä tasaisia, jotka tavallisesti antavat aiheita riemujuhliin ja muistelmien esittämiseen, mutta kuitenkin tahdon kertoa muutamia piirteitä Aleksis Kiven viime ajoista. Laatuakaan ne ovat niin vähän riemullisia, että niitä ei kannatakaan säästää riemuhetkeen, vaikka ne kenties eivät sentään ole aivan arvottomia vainajan kokonaiskuvaan nähden.

¹⁰ Aika 1907.

I

Kevättalvella 1871 Kivi tuotiin Helsinkiin hoidettavaksi. Ensiksi hän oli uudessa klinikassa ja myöhemmin Lapinlahden hulluinhuoneessa.¹¹ Edellisestä paikasta hän kirjoitti kaksi ruotsinkielistä kirjettä neiti Charlotte Lönnqvistille Siuntioon, jonka luona hän oli asunut viimeiset 7 vuotta. Lukuisista korjauksista päättäen on jälkimäinen näistä kirjeistä suurella vaivalla kirjoitettu, vaikka itse käsiala ei ole huonoa. Kirjeet, joista edellinen on kokonaan päiväämätön, ovat keväältä 1871.

Hyvä Charlotta!!

Suurimmalla kiireellä Riikan odottaessa. – Älä puhu suurempien suunnitelmien unohtamisesta. – Pian kirjoitan laajemmin, ja olisin sen tehnyt aikoja sitte, jollen olisi ollut niin sairas. Et voi uskoa kuinka olen kärsinyt näinä aikoina. Kaikki toivo on jo ollut raukeamaisillaan. Usein on minusta ollut kuin ei olisi elämässä enää mitään, joka houkuttelisi minua jäämään tänne. Mutta kenties voi vielä käydä paremmin. – Voi hyvin! Pian kirjoitan.

Alexis.

Helsingissä 12 p. toukokuuta; Charlottan päivänä.

Onnittelen!

Hyvä, hyvä Charlotta! On kuin voisın vähän paremmin. Mutta minä hourailen tavasta vähän, hyvin vähän. Olen heikko, heikko! Charlottan ei pidä tulla luokseni, kun Charlotta matkustaa kaupunkiin. Älä tule, älä tule! Sillä vaikutus olisi liian valtava. Älä tule! Mutta tehkäämme niin, että elämme hurskaasti ja tapaamme toisemme paremmassa maassa. Mutta jos minä tulen terveenä ja reippaana syksyllä maalle, olemmehan silloin molemmat paremmassa maassa. Minä olen kovin heikko, kovin. Useimmat yöt unettomat. Älä kirjoita minulle, älä ollenkaan. Ja jos Charlotta sairastuisi ja sattuisi kuolemaan (josta laupias Jumala varjelkoon Charlottaa). Mutta jos niin tapahtuisi, niin kaikki kaupungissa ja maalla salatkoot minulta sen surun. Mutta ajatelkaamme reippaammin ja luottakaamme Jumalaan! Voi hyvin! Terveisiä Amandalle

Teidän Alexilta.

Elä hurskaasti, Charlotta, niin tässä kuin toisessakin, maailmassa! Minä olen uudessa klinikassa. Professori Hjelt ja toinen nuorempi lääkäri —

Tämä kirje, joka päättyy näin keskellä lausetta, näyttää jo ilmaisevan mielenhäiriötä. Luultavasti se onkin viimeinen, minkä Kivi on kirjoittanut. Neiti Lönnqvist, jolta olen saanut nämä kirjeet, ei ainakaan tiennyt muista.

¹¹ K. Bergbomin jälkeenjääneitten paperien joukosta olen löytänyt laskun, jonka mukaan "ylioppilas Alexis Stenvall" oli ollut Lapinlahden hoitolassa 214 päivää, eli 1 p: stä kesäk. 31 p:ään jouluk. 1871. Hoitokustannuksista, yhteensä 184 mk. 4 p., on Julius Krohn 23 p. tammik. 1872 suorittanut 120 mk.

II

Valittuna esitelmänpitäjäksi Porthaninjuhlaan 1872 olin aineekseni ottanut Aleksis Kiven ja hänen teoksensa. Sentähden kävin samana syksynä ensiksi Nurmijärvellä keräämässä tietoja runoilijan nuoruuden ajoilta ja myöhemmin E. Nervanderin seurassa Tuusulassa "kraatari" Albert Stenvallin luona, jonka hoidossa mielipuoli Aleksis-veli eli.

Aamulla k: lo 1/2 8 me saavuimme mökille järven rannalla ja tapasimme koko perheen, Albertin ja hänen vaimonsa kolmen lapsen kanssa, kotona ja ylhäällä. Pienessä tuvassa, jossa kaikki mainitut asuivat ja jossa valkea loimusi avonaisessa takassa, ei Aleksia näkynyt. Hänelle oli näet asunnoksi luovutettu pieni kamari tuvan perällä, ja sen ovi oli kiinni, kun me tulimme. Tervehdittyämme ja ilmaistuumme millä asialla olimme, Albert kertoi meille pikku piirteitä veljensä nykyisestä elämästä.

Mielipuolena Aleksis aina muisteli nuoruusaikojaan ja puheli siitä, kuinka hän silloin oli oleskellut lehtimajassa, ja asunut vinttikamarissa. "Silloin olin minä onnen poika", oli hänen tapansa sanoa, "nyt olen surun poika". Monesti hän näytti pitävän nykyistä kamariansakin entisenä vinttikamarinaan syntymäkodissaan. Kälyllä oli suurin valta häneen ja häntä sairas parhaiten totteli. Selityksenä tähän Albert mainitsi, että hänen vaimonsa jo tyttönä ollessaan oli passaellut Aleksia. Usein hän kamaristaan huusi: "Karoliina!", ja kun Karoliina tuli, hän oli rauhallisempi ja teki mitä tämä käski. – Parhaimman mukaan koetettiin häntä hoitaa, mutta vaikeaa se oli varsinkin puhtauden suhteen. Aleksis näet ei kärsinyt vettä. Ainoastaan suurella vaivalla saatiin hänen kasvonsa ja kätensä pestyksi. Eräänä kesäpäivänä veli oli saanut hänet mieluistaan asti järveen, mutta samassa hän kirkkaisija hyppäsi maalle. – Enimmäkseen hän pysyi sisällä, mutta suvella hän joskus käveli metsässä tuvan takana. Kerran hän oli Karoliinan seurassa käynyt vieraisakin lähellä asuvan herrasväen luona ja siellä hetken aikaa istunut. – Veljensä lapsista – joita oli kaksi poikaa ja tyttö – hän piti paljon, ja oli näiden sanominen häntä Aleksiksi eikä sedäksi. Vanhimman pojan nimi oli Ernst Aleksis, ja häntä hän ei sallinut nimitettävän Aleksiksi, vaan antoi hän hänelle nimen Erkki. – Usein hänen sanottiin huutavan ja kirkaisevan. Hän hoki Mattia, Aapoa ja muita nimiä, ja kertoja luuli, että hänen mielensä oli kiintynyt teoksiinsa, silloin kun hän ei puhunut nuoruudestaan.

Sillä aikaa kun veli jutteli meille näitä, oli kamarista tuvan takaa kuulunut huokauksia ja heikonlaisia huutoja, ja yht'äkkiä ovi aukeni ja sairas astui tupaan. Omituinen pelonalainen tunne valtasi minut, kun mielipuoli iski katseensa meihin, vieraisiin. Nervanderin hän kuitenkin heti tunsu, kun tämä ystävällisesti tervehtien meni häntä vastaan. – "Nervander! Nervander!" hän lausui pari kolme kertaa omituisella väreellä, jota en voi sanoin kuvata. Oli kuin ilon säde olisi välähtänyt kalpeilla, surkastuneilla kasvoilla, ja äänessä oli ystävyyttä, ikäänkuin haudasta nousseen hämmästyttävää ja samassa jotain nuhtelevaa. Vielä vuosikymmenien, takaa tuo ääni väräjäi korvissani. Nervander sanoi terveisiä Bergbomilta ja Krohnilta. Kivi toisti nimet, ja näytti kuin olisi hän ne tuntenut. Sitten hän laskeutui tuolille istumaan. Hänellä oli ainoastaan paita, alushousut ja sukat yllä, ja seisossaan hän näytti pitkältä, joskin hartiat olivat vähän kumarassa. Kun minä, joka olin hänelle aivan tuntematon, tervehdin häntä ja hän kuuli nimeni, hän pari kertaa lausui "Aspelin". Näkyi, että hän oli nimen kuullut, mutta hän ei tiennyt oliko ennen tuntenut minua vai eikö.¹² Åströmiä (Emil Elias, nuorta lääkäriä, joka oli hoitanut häntä klinikassa) hän aivan itsestään kysyi. Sen jälkeen hän istui mitään puhumatta, ja hänen synkät silmänsä harhailivat toisesta esineestä toiseen. Minua, outoa herrasmiestä, hän hiukan epäluuloisesti katseli.

Tällä välin Albertin 13 – 14-vuotias, sievä tyttö oli keittänyt kahvia, ja kun sitä tarjottiin, se nyt, niinkuin usein on laita, kevensi raskasta tunnelmaa. Juotiin siis kahvia, josta Aleksis paljon piti (niin

¹² Vanhempi veljeni ja eräs samanniminen serkku olivat ennen minua ylioppilaaksi tulleet, ja mahdollista on että Kivi tunsu heidät ainakin nimeltä.

että häntä monesti saatiin pestäkin, kun luvattiin kahvia palkinnoksi). Meidän kyytimiehemme käytti silloin tilaisuutta ottaakseen puheenvuoron ja sanoi Albertille, että hän oli tavannut Juhani Stenvallin kravustamassa. Tämä viimeinen sana herätti Aleksin huomion. "Kravustaa" hän toisteli, ja kun Nervander sen johdosta mainitsi Vantaan kosken ja kysyi lehtimajasta sen partaalla, Aleksis kertoi siellä oleskelleensa. – "Jag var en stor skytt och satte ut (olin suuri pyssymies ja viritin) pauloja och (ja) satimia", hän jatkoi sekoittaen molempia kieliä.¹³ Nervanderin kysymykseen, saiko hän riistaa pyydyksillään, Aleksis virkkoi: "Jo, jag var då lycklig!" (sain kyllä, olin silloin onnellinen). Äänessä oli jälleen ilme, joka tiesi, että onnellisuus ei tarkottanut ainoastaan pyydystämistä. – Kun me nousimme lähteäksemme, Aleksis näytti jälleen virkistyvän, ja hän mainitsi ystäviä, joille Nervanderin piti viedä terveisiä. "Ja, helsa åt alla!" (niin, vie terveisiä kaikille) sanoi hän viimeksi, osottaen että hän sillä hetkellä oli täydessä tajussaan.

Siihen päättyi käyntimme Aleksis Kiven luona, se oli kestänyt puolitoista tuntia. – Albert kuvasi sen hoidon, joka tuli sairaan osaksi, mahdollisen parhaaksi; mutta toiselta puolen on totuuden mukaan sanottava, että Tuusulassa ei oltu aivan yksimielisiä asiasta. Huhuiltiin näet, että mielipuolta olisi joskus pahoinkin kohdeltu, että tämä oli tavasta ollut suljettu sisään ja kauan huutanut ja parkunut yksinään, jopa olisi ruuankin anto ollut niukanpuolista. En kumminkaan luule, että näille huhuille on kovin suurta arvoa annettava. Että hoito monessa kohden oli puutteellinen, on itsestään ymmärrettävää, semminkin kuin mielisairaahan hoitaminen enimmäkseen usein on ylen vaikeaa. Pääasia on, että nähtävästi ei ole mitään syytä olettaa hyvän tahdon puutetta taikka erityistä huolimattomuutta hoitajissa. Varsinkin Karoliina, jolla tietysti oli pätehtävä, näytti hyvinluontoiselta ihmiseltä. Hänen pienet, harmaat silmänsä ilmaisivat pelkkää hyväntahtoisuutta, käytökseltään hän oli maalaistapaan yksinkertainen ja nöyrä.

¹³ Huomattava on, että me puhuttelimme häntä ruotsiksi, jota kieltä hän aina oli käyttänyt Nervanderin seurassa. Nervander näet ainoastaan puutteellisesti puhuu suomenkieltä.

III

Joku aika Nervanderin ja minun käyntimme jälkeen Kiven luona alkoi hänen terveytensä silmännähtävästi huonontua, lääkäriä taikka lääkkeitä ei haettu. Loppuaikana vaivasi sairasta kova kuume. Pää oli milloin kuuma, milloin jääkylmä. Kuitenkaan hän ei suuresti valittanut. Tuli sitten joulujuhla, jota hän aina erittäin oli rakastanut. Nytkin, vaikka oli hyvin heikko, hän käski jouluaattona sytyttää pystyvalkean tuvan takkaan. Lattia oli olkien peitossa, valkea loimusi valaisten ja lämmittäen tupaa, ja Aleksis istui tuolilla takan ääressä. Niin vietettiin jouluiltaa. Mutta silloin hän yht'äkkiä valittaen huudahti: "Enkä löydä kotoani! enkä löydä kotoani!" Hän näytti olevan semmoisessa hädässä, että toiset riensivät hänen "avukseen", lohduttamaan häntä sanomalla, että hän oli kotona.¹⁴

Näinä päivinä sairas alkoi sanoa kuolevansa, ja usein hän oli osottaen kamariansa – "vinnikamariansa" – lausunut: "Tuossa minä kuolen." Ennen hän oli kiroillut eikä ollut tahtonut kuulla kuolemasta puhuttavankaan. Kuoleman hetki tulikin 31 p. jouluk. Läsä oli veli Albert ja tämän vaimo Karoliina. Kuoleva kätteli ensin veljeään, ja painoi sitten Karoliinan kättä rintaansa vastaan lausuen viimeiset sanansa: "Minä elän!" Oli k: lo 4 aamulla.

Vielä samana aamupäivänä Albert Stenvall toi kuolinsanoman Helsinkiin. Minä menin Cygnaeuksen luokse pyytämään, että hän kirjoittaisi Morgonbladetiin muistosanoja runoilijan poismenon johdosta, ja siihen hän kohta suostuikin. Kirjoitus, jonka nimi oli "Hyvästi jättö" (Ett farväl) ja jonka alle on merkitty: "Uuden vuoden yönä 1872 – 3. Fredr. Cygnaeus", alkoi seuraavin sanoin:

"Onnellisempien suloisin toivo on saada kauan elää maan päällä; onnettomimmat eivät aina edes itsekään muista, että heillä on jälellä se lohdutus että voivat kuolla. Mutta ne, jotka toivovat onnettomille hyvää, pitävät kiinni siitä lohdutuksesta ja tervehtivät ystävän hivuttavan elonkipinän sammumista samoilla tunteilla kuin he katselevat kotiaan uhkaavan tulipalon sammuttamista."

"Semmoisella tunteella kuulin sanoman, että tämän myrskyisen vuoden viimeinen päivä oli myöskin erään hyvin onnettoman miehen myrskyisen elämän viimeinen."

"*Runoilija Aleksis Kivi* on tänä aamuna vapautettu siitä elämän ja kuoleman välitilasta, jossa hän viimeisinä aikoina on oleillut: välitilasta, joka on kamala jokaiselle kuolevalle, mutta toki kamalin yhdelle rikaslahjaisimpia henkiä mitä koskaan on maassamme syntynyt." —

Lauantaina 4 p. tammik. aamupäivällä tapahtui hautaus Tuusulan kirkkomaalla. Sitä ennen oli Helsingistä saapunut ystäväjoukko, parikymmentä herraa ja naista, vainajan viimeiselle asunnolle. Ennenkuin arkku suljettiin, eräs näitä ystäviä, (sittemmin senaattori) Ernst Albert Forssell, piirusti ainoan alkuperäisen muotokuvan, joka tietävästi runoilijasta on säilynyt. Paitsi kasvojen piirteitä hän kuvasi mahdollisen tarkasti koko pään muodon, joka sitä varten kohotettiin ylös arkusta. Sentähden tässä muotokuvassa tunnemmekin korkeakaarisen jalon runoilijaotsan, mutta kasvojen alaosassa ja varsinkin suun ympärillä on taudin ja kuoleman kouran jälkiä. Neidit Emilie Bergbom ja Minette Munck (nyk. senaattorin rouva Donner) olivat kumpikin lähettäneet laakeriseppeleen ja niistä pantiin toinen vainajan päähän arkun sisään, jota vastoin toinen kiinnitettiin kukkien ohella arkun kanteen pään kohdalle. Kun virren värssy oli neliäänisesti laulettu (helsingiläisten joukossa oli tarpeeksi laulajia), surusaatto lähti liikkeelle, ja ystävät kantoivat vuorotellen ruumisarkkua kirkolle saakka

¹⁴ Katso tästä seikkaperäisempää kuvaelmaa runoilijan elämäkerran lopussa, joka on liitettyä runoilijan valittuihin teoksiin. Tässä pidän silmällä lisäpiirteiden antamista. – Vrt. myöskin Suomalaisen Teatterin historia II, ss. 29-36.

(noin 3 kilometriä). Siunauksen toimitti pitäjän iäkäs rovasti, C. Aspegren, puheen vainajan muistoksi piti: ri J. V. Calamnius ja yksinkertainen ylioppilaskvartetti lauloi Paavo Cajanderin tilaisuutta varten sepittämät, nykyäänkin hautalauluna käytetyt säkeet, jotka alkavat: "Vaipuos, vaivu Synnyinmaasi helmaan!"

Hautauspäivän ilma ja koko luonto oli murheellisen toimituksen mukainen. Järvi oli kyllä jäässä, mutta maa oli paljas, taivas pilvessä ja kylmä tuuli sai turkittomat värisemään. Kumminkin Tuusulan pitäjäläiset, joita oli lukuisasti saapuville tullut, pitivät hautajaisia "hyvin juhlallisena käytöksenä", jopa mainitsivat, että niin juhlallista "hautauskomentoa" siellä ei oltu ennen nähty.

IV

Se mitä nyt on kerrottavana on ainoastaan välillisessä yhteydessä Aleksis Kiven kanssa, mutta kumminkin siksi asiaan kuuluvaa, että se, joka kerran kirjoittaa seikkaperäisen runoilijan elämäkerran, ei voi jättää sitä mainitsematta. Koska sitä paitsi seuraava arvatenkin on aivan uutta nykyiselle polvikunnalle, en epäile jatkaa.

Jotenkin samaan aikaan kuin kuolema vapautti Kiven elämän tuskista, tuli hänen nimensä toisestakin syystä mieleen saatetuksi semmoisissa piireissä, joissa se oli ollut sangen vieras, jolle kokonaan tuntematon. Filos. kand. Raphael Hertzberg oli näet ruotsalaista teatteria varten mukailemalla ruotsintanut Kiven draaman Karkurit, ja sen ensi-ilta oli ilmoitettu 13 p: ksi jouluk. Sitä ennen oli Bergbom, joka viimeisinä vuosina oli hoitanut runoilijan kirjallisia asioita, Kiven ja hänen omaistensa puolesta vaatinut teatterilta kohtuullista tekijäpalkkiota draaman näyttelemisestä. Teatterin toimitusjohtaja oli kuitenkin antanut kieltävän vastauksen, koska muka johtokunta hyväksyessään kappaleen esitettäväksi oli sopinut Hertzbergin kanssa, että tämä suorittaisi välin tekijän taikka hänen edusmiehensä kanssa. Tositeossa Hertzberg ei kuitenkaan ollut hankkinut lupaa käännöksiensä, vaan päinvastoin Bergbomille selittänyt, että hän ei ollut velvollinen mitään maksamaan. Asian näin ollen Bergbom mainittuna päivänä julkaisi sanomissa seuraavan "*protestin*" eli vastalauseen:

"Kaupungin sanomissa ilmoitetaan, että Uudessa Teatterissa tänä iltana aiotaan näytellä Aleksis Kiven Karkurit näyttämöä varten mukailtuna ja käännettynä. Niin paljon kuin minua ilahuttaakin, että nerokkaan draamarunoilijamme teos on saava oikeutetun sijan teatterin ohjelmistossa, en voi olla julkilausumatta syvää hämmästyksiäni siitä täydellisestä hienotunteisuuden ja oikeuden vaatimusten laiminlyömisestä, jota teatterin johtokunta tässä asiassa on osottanut.

Teatterin johtokunta ja ruotsalainen mukailija ovat omavaltaisesti, pyytämättä tekijän taikka hänen edusmiehensä lupaa, anastaneet Kiven teoksen näyttämöä varten. Sen lisäksi ovat he, täydellisesti ylenkatsoen kaikkialla muualla lain ja meilläkin tavan tunnustaman säännön, että kirjallinen omaisuus on omaisuutena pidettävä ja sen omaksi ottaminen siis korvattava, kieltäytyneet suorittamasta penniäkään siitä tulosta, joka heillä on oleva Kiven teoksesta. Tämä vastakohtaisuus teatterin johtokunnan rahallisen neuvokkuuden (finansiell förslagenhet) ja runoilijan voimattomuuden välillä on sitä räikeämpi kuin Aleksis Kivi elää mitä surkeimmassa kurjuudessa. Eivätkä teatterin johtokunta ja näyttämöllinen mukailija voi puolustella itseään tietämättömyydellä taikka unohduksella, sillä yksityisesti on heitä muistutettu kaikista näistä seikoista.

Oikeudeton asema, missä tekijä on keinotteluun nähden, on yksi sivistyselämämme pimeitä pilkkuja, mutta erityisesti on se omansa hävettämään, että sivistyslaitos semmoinen kuin teatteri käyttää sitä edukseen. Niinkuin tiedetään, sisälsi painolaki vuodelta 1865 säädöksiä, jotka suojasivat yhteiskunnan lapsipuoltenkin, runoilijan ja taitelijan, omaisuutta; samaa suojaa ovat 1872 vuodenkin säädetyt anoneet. Teatterin johtokunta on kuitenkin käyttänyt sitä asianlaitaa, että tämä Suomen kansan toivomus ei vielä ole saanut lain voimaa, laillisuuden varjolla kullatakseen tekoansa. Mutta siinäkin, missä valtion lait eivät mitään määrää, ovat kunnian lait sitovia – näiden valvoja on yleinen mielipide, ja sen edessä allekirjoittanut sekä runoilijan lähimpien valtuuttamana että ystävänä panee

vastalauseensa Karkurien esittämistä vastaan teatterissa, se kun loukkaa toisen miehen omistusoikeutta."

Seuraavina päivinä luettiin Morgonbladetissa selvittelyjä, joissa Hertzberg ja Bergbom esittivät mitä heidän välillään oli tapahtunut. Edellinen väitti, että hänen lauseensa, että hän ei ollut velvollinen korvaamaan tekijälle, ei suinkaan ollut tarkottanut sitä, että hän kieltäytyi mitään maksamasta, vaan oli Bergbom sanonut, että hän ei tahtonut keskustella hänen kanssaan; jälkimäinen taas vakuutti, ettei hän lainkaan ollut vetäytynyt puhumasta Hertzbergin kanssa, vaikka hän kyllä oli sitä mieltä, että teatterin johtokuntakin oli velvollinen vastaamaan draaman näyttelemisestä sekä että hän – mikä oli pääasia – oli tullut siihen vakaumukseen, että tekijä olisi jäävä kokonaan osattomaksi. Pari viikkoa tämän jälkeen 29 p. jouluk. julkaisi Helsingfors Dagblad tiedon, että ruotsalaisen teatterin johtokunta – konsuli N. Kiseleff, professori C. G. Estlander ja asessori F. Krogius – olivat haastaneet tohtori Kaarlo Bergbomin raastuvanoikeuteen "protestin" johdosta, jota he pitivät kunniaansa loukkaavana.

Juttu oli ensi kerran esillä raastuvan oikeudessa 21 p. tammik. 1873, ja edusti siinä teatterin johtokuntaa asessori Krogius, jonka syytöskirja jätti oikeuden ratkaistavaksi, eikä Bergbom, joka muka oli toiminut vastoin parempaa tietoansa, olisi tuomittava kunnianloukkauksesta 26 p. marrask. 1866 julaistun asetuksen 6 ja 9 §§:ien mukaan ankarimpaan rangaistukseen (s.o. kuritushuoneeseen!). Sitten käsiteltiin asiaa 11 p. helmik., 11 p. maalisk. ja vihdoinkin 1 p. huhtik., jolloin oikeus julisti päätöksensä tuomien Bergbomin *herjauksesta* (smädelse) 700 markan sakkoihin.

Tässä ei ole paikka oikeusjutun seikkaperäiseen esittämiseen. Olkoon vain sanottuna, että kysymys oikeuden edessä pääasiassa kohdistui siihen, oliko Bergbomilla ollut aihetta käsitykseensä, että teatteri ei aikonut myöntää korvausta tekijälle, vai oliko hän, niinkuin asessori Krogius väitti, hyvin tietäen asianlaidan olevan toisin kuitenkin julkaissut vastalauseensa. Bergbom, jonka avustajana koko ajan oli lakitieteen kandidaatti Jaakko Forsman, vaati puolestaan Kiseleffiä ja Hertzbergiä todistajiksi, johon oikeus – kantajan vastustuksista huolimatta – suostuikin. Edellinen tunnusti Bergbomin esityksen oikeaksi, mutta Hertzbergin todistus oli ilmeisesti vastakkainen Bergbomin kertomukselle siitä, mitä heidän välillään oli tapahtunut. Tämä todistus vaikutti epäilemättä määrävästi jutun ratkaisuun, vaikka vastaajan puolelta huomautettiin, että Hertzberg ei itsekään pitänyt itseään jäävittömänä sekä että se seikka, että juuri hän (Bergbom) oli vaatinut Hertzbergiä kuulusteltavaksi, selvästi todisti, että hän oli toiminut bona fide. – Kun asia sittemmin valituksen kautta oli tullut Turun hovioikeuden tutkittavaksi, katsoi tämä Bergbomin syypääksi ainoastaan solvaukseen (förolämpning) ja alensi sakkomäärän 200 markkaan. Teatterin johtokunta puolestaan veti asian vielä korkeimman tuomioistuimen eteen saamatta muutosta aikaan.

Edellisen yhteydessä on kerrottava, että Hertzberg, "protestin" ilmestymisen jälkeen, todella Bergbomille Kiveä varten suoritti 113 markkaa (s.o. *kaikki*, mitä hän itse oli käännöksestä saanut!). Tämä maksu tapahtui siis vähän ennen runoilijan kuolemaa, ja Bergbom antoi rahat vainajan Albertveljelle hautajaiskustannuksiin. —

Vaikka Albert Stenvallia neuvottiin toimittamaan yksinkertaiset pidot kutsuville vieraille, tilasi hän Saksan emännältä mitä komeimmat, niin että menoihin tarvittiin lisää 115 mk. Vajaus täytettiin siten, että ystävien kesken kerättiin 5 mk. mieheltä. Ne jotka – olematta itse saapuvilla hautajaispidoissa – täten ottivat osaa Kiven hautauskustannuksiin olivat: A. Almborg, E. Aspelin, J. V. Calamnius, C. W. Churberg, W. K. Cronström, A. Boehm, K. Elmgren, P. E. Ervast, C. W. Forsman, E. A. Forssell, B. F. Godenhjelm, A. Hagman, K. F. Ignatius, A. W. Jahnsson, Y. Koskinen, J. Krohn, V. Löfgren, E. Nervander, F. Perander, Th. Rein, C. G. Svan ja E. E. Åström.

Mitä tulee Karkurien ruotsinnokseen – "Flyktingarna" – annettiin se ruotsalaisella näyttämöllä 13 ja 15 p. jouluk. 1872 saavuttamatta menestystä: "yleisö vastaanotti sen kylmästi, ja myötävaikuttavat taiteilijat näyttelivät saamatta suosionosotusta". Nämä sanat on otettu Bergbomin kirjoittamasta arvostelusta (Mbl. n: o 296), jossa pääsyynä huonoon tulokseen pidetään mukaelman kelvottomuutta. "Henkilöt ovat samat, aiheet samat, mutta silti on toimitelma vähintään kolmas

osa alkuteosta lyhempi." Lyhentäminen oli miltei yksinomaisesti suoritettu pyyhkimällä, josta luonnollisesti kehitys ja luonteet olivat suuresti kärsineet. Kaiken päälliseksi mukaili ja oli tehnyt draaman päätöksen "onnelliseksi" – kumminkaan muuttamatta traagilliseen ratkaisuun ajavia aiheita ja luonteita! Arvostelija lausuu lopulta, "että 'Karkurit' ruotsalaisessa asussaan ei anna mitään käsitystä, ei kyseessä olevasta näytelmästä eikä tekijän runoudesta ylipäätään". – Tähän liitämme ainoastaan sen huomautuksen, että Hertzbergin mukaelma tähän saakka (34 vuotta myöhemmin!) lienee *ainoa* yritys tehdä Suomen suurinta suomenkielistä runoilijaneroa tunnetuksi maamme ruotsalaiselle yleisölle.¹⁵ Kaukana täällä eletään toisistaan.

Liite edelliseen kirjoitukseen.

Kerätessäni aineksia esitelmääni Kivestä 1872 kävin myöskin Siuntiossa, missä hän oli niin monta vuotta oleskellut, ja erittäin tapaamassa hänen jalomielistä suosijataansa nti Charlotta Lönnqvistiä. Silloin kuulin kaikenlaista runoilijan olosta siellä, mutta kun minun myöhemmin oli kirjoitettava lyhyt elämäkerta Valittujen teosten alkuun, kaipasinkin kuitenkin tarkempia tietoja erinäisistä seikoista. Sen johdosta kirjoitin nti Lönnqvistille pyytäen niitä häneltä ja vastaukseksi sain seuraavan kirjeen. Käsialasta päättäen on ruotsiksi laadittu kirje luultavasti jonkun miehisen tuttavani kirjoittama, mutta sisältö on tietenkin neidin sanelema. Koska kirje paitsi runoilijan omia kirjeitä on tietääkseni ainoa asiakirja, joka koskee Kiven oloa Siuntiossa, ansainnee sekin pienenä lisänä runoilijan elämäkertaan tulla painetuksi.

Siuntio 27 p. heinäk. 1877.

Korkeasti kunnioitettava Herra Tohtori!

Herra Tohtorin arvoisan kirjeen viime juhannuspäivältä olen kiitollisuudella vastaanottanut ja ryhdyn nyt vastaamaan siinä esittämiinne kysymyksiin, joihin nähden, mikäli kykenen, suurimmalla mielihyvällä tahdon tyydyttää Herra Tohtoria. Mitä Alexius (sic!) Kiveen tulee, kesti hänen olonsa Siuntiossa kaikkiaan 10 vuotta, joista hän ensi aikoina asui osaksi veljensä Juhani Stenvallin luona, jolla silloin täällä oli arennilla maatila nimeltä Purnus, ja osaksi Qvarnby'ssä erään maanviljelijä Wiens'in luona, joiden seurassa hän joskus huvikseen otti osaa johonkin metsästysretkeen, mutta enimmäkseen hän lueskeli (sysselsatte sig med sina studier). Viimeiset 7 vuotta hän asui minun luonani, paitsi parina lukukautena, jolloin hän oli Helsingissä, siksi kuin hän keväällä 1870, silloin sattuneen mielisairautensa tähden, oli pakotettu lähtemään sairaalaan; täällä Fahnjunkars'illa, joka oikeastaan on Sjunbynkartanoon kuuluva torppa, vaikka isäni täällä rakennutti omat rakennukset ja laittoi puutarhaistutuksia, kului hänen aikansa pääasiallisesti kirjailijatoissa; terveytensä tähden hän joka päivä otti kylmiä sisäkylpyjä ja teki kävelyjä mieluummin havumetsässä; syksyisin oli hänellä tapana huvikseen pyytää lintuja ansoilla; suurempia seuroja hän vältti ja ainoastaan silloin tällöin hän kävi jonkun lähemmän tutun ystävän luona pitäjällä, mikä luultavasti johtui taloudellisista olosuhteista. Kirkossa hän ei tällä ajalla käynyt, eikä hänellä myöskään täällä ollut tilaisuutta olla häissä taikka maahanpaniaisissa, paitsi eräissä pienemmissä häissä, jotka tapahtuivat minun luonani; myöskin oli hän saapuvilla muutamissa toimeenpanemissani nimipäiväkutsuissa; nälkävuosina, kun kokonaisia perhekuntia kerjäten kuljeskeli edes ja takaisin, hän mielellään antautui puheisiin varsinkin suomenkielisten kanssa kysellen heidän olojaan sekä eri paikkakuntien tapoja; muuten hän minun mielestäni oli luonteeltaan hyvin luja ja päättäväinen. Herra Tohtori toivoo saada tietää lähimmän täkäläisen järven nimen. Kyllä täällä läheisyydessä, melkein saman matkan päässä, on kaksikin pienempää lampea, toinen Bollstadträsk ja toinen Wiksträsk, vaikkei Alexiuksella minun tietääkseni

¹⁵ Morgonbladetin alakerrassa painettu Lean ruotsinno ei mainittavasti vähentäne syytä huomautukseen.

ollut mitään tekemistä kummankaan kanssa, sitävastoin hän sillä ajalla kuin hän asui mainitun Wiens'in luona parina kesänä oleskeli merenrannikolla kylpemässä ja piti hän silloin asuntoa Svinö-saarella. Siuntiossa ei ole Ingvallsbro-nimistä paikkaa, mutta naapuripitäjässä Kirkkonummella on kylä nimeltä Ingvallsby, jossa Alexius oleskeli kesällä 1858 n.s. ylioppilaspakarissa, sieltä arvattavasti on Herra Tohtorin saama hänen tekemänsä kirje. Veljen Juhani Stenvallin pois muuttamisesta Siuntioista minulla ei ole muuta mainittavana kuin että hän täällä arentiajan umpeen kuluttua kunniallisesti luovutti tilan ja lähti kotiseudulleen, Nurmijärvelle, siellä vastaanottaakseen toisen arentipaikan. Mitä minuun ja minun esi-esiini tulee, niin oli isoisäni kersantti Viaporin linnanrykmentissä, mutta oli myöskin ollut mukana Pommerin sodassa ja kuoli täällä v. 1824. Isäni oli syntynyt 2 p. elok. 1782, palveli fanjunkkarina Uusmaan rakuunarykmentissä 1808 vuoden sodassa, mutta oliko hän mukana missään tappelussa sitä en voi sanoa, ja kuoli täällä 12 p. maalisk. 1850. – Minä taasen olen syntynyt 2 p. helmik. 1815 myöskin täällä. Tällä hetkellä en nyt muista mitään muuta, joka voisi Herra Tohtorille valaistukseksi olla, vaan on minulla siis kunnia edelleen olla Herra Tohtorin
nöyrin palvelija Charlotta Lönnqvist.

J. K. Koska huomaan unohtaneeni mainita isoisäni ja isäni nimet, täytyy minun tässä lisätä, että kumpaisenkin nimi oli Jonas Lönnqvist. Juh. Stenvall luovutti arentitilansa 1861. Oikeastaan on sen paikan nimi, jossa asun, kirkonkirjan mukaan Bruses.

Sama.

Aleksis Kiven "Seitsemän Veljestä".¹⁶

I.

Joulun aikana meillä ollaan tavattoman kirjallisia. Suuret jokapäiväiset lehtemme tarjoskelevat lukijoilleen neljän, viiden viikon kuluessa satoja palstoja arvosteluja, mutta merkillistä on että niissä puhutaan enimmäkseen vain kaunokirjallisista tuotteista. On kuin katsottaisiin jokaisen runokokoelman ja novellipahasen esittelemistä yleisölle aivan välttämättömäksi asiaksi, jota vastoin vakavampi ja eritoten tieteellinen kirjallisuus miltei poikkeuksetta "kunnioittaen sivuutetaan". Jos joku joululahjani ostaja ehkä ajattelee jälkimäistä lajia kirjoja, niin noudattakoon omaa päätään; ainoastaan ne, jotka kysyvät "kevyttä" lukemista, ansaitsevat – niin näyttävät sanomalehtimiehet arvelevan – neuvoa ja johtoa. Kieltämättä on tämä asianlaita yksi todistus lisää henkisen kulttuurimme heikkoudesta, sillä jos osattaisiin panna arvoa vakavamman kirjallisuuden tunnetuksi tekemiselle laajemmissa piireissä, niin olisi kai mahdollista kiinnittää lehtiin semmoiseenkin tehtävään kykeneviä voimia.

Tieteellisten julkaisujen joukossa ovat n.s. akateemiset väitöskirjat erityisesti halveksittuja. Ne ovat muka pakosta syntyneitä opinnäytteitä, joista ei kannata puhuakaan sen jälkeen kuin ne ovat tulleet virallisesti hyväksytyiksi, ja yleisön ei niistä anneta tietää enempää kuin nimi. Ja kumminkin käsitellään niissä monesti aineita, jotka olisivat omansa herättämään yleisempääkin mielenkiintoa – puhumatta siitä että luulisi kelvollisen tieteellisen tutkimuksen tekijän ainakin yhtä hyvin kuin jonkun "rakkauden uhrien" kuvailijan ansaitsevan tulla yleisölle esitellyksi. – Nämä mietteet heräsivät minussa, kun päätin ottaa kääntääkseni "Ajan" lukijakunnan huomion maisteri V. Tarkiaisen, joulun edellä ilmaantuneeseen väitöskirjaan, *Aleksis Kiven "Seitsemän Veljestä"*. Koska erityisestä syystä olen siihen tavallista tarkemmin tutustunut, tulee kirjoitukseni jotenkin seikkaperäiseksi. Kumminkaan ei tarkoitukseni ole vapauttaa kirjallisuutemme ystäviä sitä

¹⁶ Aika 1911.

lukemasta, vaan päinvastoin, huomauttamalla sen ansiopuolista ja ottamalla keskustelun alaiseksi erinäisiä mielenkiintoisia kohtia, herättää heissä halua siihen.

Tämä kirjallinen tutkimus on ensimmäinen laatuansa, jossa suomenkielinen runoilija ja runoteos on otettu tieteellisesti käsiteltäväksi. Yksistään sentähden on se merkille pantava ilmiö, mutta vielä enemmän senvuoksi, että se sisältää paljon uusia tietoja ja ansiokkaasti erittelee ja valaisee erinäisiä puolia Kiven runoudesta. Tutkimus alkaa johdannolla, jossa tekijä pyytää yleispiirtein osottaa runoilijan aseman kirjallisuutemme kehityksessä. Siksi on esitys minusta kuitenkin liian suppea. Ensiksikin olisi Kiven esiintyessä vallalla oleva kirjallinen suunta, jolle tekijä – silmällä pitäen Runebergiä – antaa mainesanan *klassillinen*, ollut tarkemmin, täsmällisemmin määriteltävä. Eihän edes Runeberg, miten paljon hän olikin vastaanottanut vaikutuksia vanhan ajan runoudesta, ollut ehdottomasti "klassillinen" siinä merkityksessä, jossa tätä sanaa yleisessä kirjallisuushistoriassa käytetään. Mitä taasen hänen aikalaisiinsa Lauri Stenbäckiin, Fredr. Cygnaeukseen ja Z. Topeliukseen tulee, olivat he luonteeltaan pääasiassa romantikoita, ja samoin oli vähemmän mainioitten, nuorempien runoilijain laita. Eiköhän Ahlqvistkin, joka tekijän mielestä edustaa klassillista (oikeammin olisi ollut sanoa doktrinääristä, se on rikkiviisasta ja sovinnasta) estetiikkaa Kiveä vastaan, vahvassa subjektiivisuudessaan ollut paremmin romantikko; varmaankin sitä olivat Wecksell, Julius Krohn, K. E. Eneberg, E. Nervander, A. Törneros, A. Rahkonen, K. J. Gummerus j.n.e. Tästä näkyy kuinka vähän oikeutettu nimitys "klassillinen" on, vaikka toiselta puolen "romanttinenkin" olisi ollut harhaanvievä, jos sitä olisi käytetty samassa merkityksessä kuin (ulkomailla) vuosisadan alussa. – Toiseksi olisi syytä ollut luoda lyhyt katsaus ulkomaiden kirjallisuuteen ja huomauttaa niistä ilmiöistä eri maissa, jotka, niinkuin Flaubert ja Goncourt-veljekset Ranskassa, Hebbel ja Otto Ludwig Saksassa, Björnstjerne Björnson Norjassa, Gogol Venäjällä, osottivat uuden mahtavan, realistisen eli naturalistisen suunnan olevan tulossa. Totta on että Kivi ei tiennyt mitään näistä kirjailijoista, mutta juuri siitä olisi saatu oikea pohja muistutukselle, joka olisi ollut erikoisesti painostettava, että näet runoilijamme ei koskaan kohonnut aikansa kirjallisen sivistyksen tasolle ja että hän sentähden realistisen suunnan tienraivaajana meillä oli naiivi, se on noudatti yksistään luontaista vaistoaan. Ettei hän "halveksinut" taiteellisempaa runoutta, sen näkee siitä että hän, etupäässä Shakespearen vaikutuksen alaisena, Karkureissa, Canziossa y.m. teoksissa pyrki ahtaan, luontaisen piirinsä ulkopuolelle. Näin laajennettuna olisi johdanto rakentanut tutkimukselle taustan, jota vasten nähtynä sen tulokset olisivat esiintyneet selvempinä, ja niin olisi osotettu, mikä asema Kivelle on myönnettävä maailman kirjallisuudessa yleensä, sillä emmehän epäile hänen ansaitsevan tulla siinäkin lukuun otetuksi.

Ensimmäinen luku on sekin vielä johdantoa, sillä sen aineena on Kiven elämä ja tuotanto ennen "Seitsemää Veljestä". Fredr. Cygnaeus on ainoa aikalainen, jonka tekijä mainitsee myötätuntoisesti ja vaikuttavasti ohjanneen runoilijan kehitystä. Hän muka neuvoi Kiveä lukemaan Shakespearea ja Cervantesta, kehotti häntä kirjoittamaan suomenkielellä j.n.e. – En tahdo vähentää Cygnaeuksen ansiota ja merkitystä – olenhan minä niitä harvoja, jotka enää häntä ihaellen muistavat – , mutta kuitenkin en voi olla sanomatta, että mielestäni ollaan taipuvaisia kuvittelemaan hänen ja Kiven suhdetta toisiinsa läheisemmäksi ja vaikuttavammaksi kuin se todellisuudessa on ollut tai on saattanut olla. Miten suuri taiteenystävä olikaan suosiollinen taiteilijan- ja runoilijanalkuja kohtaan, on huomioon otettava, että hän ei koskaan asettunut toverilliselle kannalle heihin nähden. Hänen tapansa oli päinvastoin kohdella nuorempia omituisella, niin sanoakseni, olympolaisella ylemmyydellä ja häntä lähestyttiin niinkuin jotakin majesteettia, jonka puolelta yksistään hymyilevä katse ja ystävällinen sana olivat mieleenpainuvia armonosotuksia. (Tämän olen monelta kuullut ja itsekin kokenut, ja ainoastaan silloin kun kävin hänen luonaan ilmoittamassa Kiven kuolemasta ja pyytämässä häntä kirjoittamaan Morgonbladetiin muistosanat onnettomasta runoilijasta, hän näytti unohtavan tavallisen grandezzansa.) Näin ollen Cygnaeus voi, siitä syystä että häntä, kaikessa hänen erikoisuudessaan, todella kunnioitettiin ihanteellisena isänmaanystävänä, vähälläkin paljon vaikuttaa; mutta jos kysytään kenen kanssa Kivi saattoi vapaasti keskustella runoilija-aikeistaan, kenen seurassa

hän tapasi kansallista tunnelmaa ja innostusta, niin on itsestään selvää että siihen on vastattava: silloisten nuorten kansallismielisten kanssa ja seurassa. Hänellä oli näet ystäviä näitten joukossa, ja kun ottaa lukuun hänen luonteenlaatunsa – josta alempana enemmän – on helppo ymmärtää, että niin oli laita ainoastaan *heidän* ansiostaan. Vaatimattomana ja ujona Kivi olisi pysynyt heistä loitolla, jolleivät he olisi etsineet hänen tuttavuuttaan sentähden että hän oli suomalainen runoilija. Juuri näiden ystävien (en enää muista kenen) olenkin kuullut kertovan, että Kivi toverien kesken silloin tällöin julkilausui toivomuksen, "että hänkin puolestaan voisi kansalleen tuottaa jotakin arvokasta todellisuuden mukaisesti kuvaamalla sen luonteita ja ominaisuuksia". Ja tietenkin häntä siihen kehoitettiin, samalla kuin muistakin kansallisista tehtävistä keskusteltiin. Semmoisia nuoria, jotka tässä ovat muistossa pidettävät, olivat Julius Krohn, veljekset Theodor ja E. A. Forssell, jonka jälkimäisen kanssa runoilija asuikin yhdessä (noin 1859 – 60), E. Nervander, Jaakko Forsman, Fritiof Perander, Kaarlo Bergbom, joka v: sta 1864 oli Kiven uskollisin ystävä j.n.e. Paitsi Nervanderia lienee näistä tuttavista nykyään elossa ainoastaan Th. Rein ja Emil Böök.¹⁷

Sen johdosta mitä tekijä lausuu Kiven eri teoksista mainitsen seuraavaa: Kullervon ensi laitos oli v: lta 1859 (eikä 1860), sillä kilpakirjoituksena se oli Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle jätettävä ennen uudenvuoden päivää 1860. – Nummisuutareja tarkottava huomautus, että "talonpoikaismailma sinänsä, ilman Runebergin kansallisia ihanteita ja hiottuja taidekeinoja, oli monen mielestä liian raaka ja matala", ei ole aivan tosiasiaa mukainen, sillä kun "Hirvenhiihtäjät" ilmestyivät 1830-luvulla, Runeberg ei suinkaan pelastunut siitä moitteesta, että hän oli ottanut kuvatakseen "epärunollisia" torppareja ja talonpoikia. – Väite, että Karkureista annettiin "yhtä runsas tunnustus" kuin Nummisuutareista, ei myöskään oikein pidä paikkaansa. Bergbomin arvostelu K. Kuukauslehdessä on kyllä kiittävä, mutta syystä on oletettava, että siihen on vaikuttanut hänen hyvä sydämensä. Ahlqvist oli niin pahoin pidellyt Kiveä, että Bergbom tahtoi olla mahdollisimman suopea, semminkin kun Karkureilla todella onkin näyttämöllisiä ansioita. Toisellaan oli sentään Bergbomin ihastus Nummisuutareihin – sen huomaa hänen kirjeistään Otto Florellille Pariisiin 1865: "Ainoastaan Stenvallin Nummisuutarit nykyään viehättää minua, ainoastaan ankarin realismi vaikuttaa minuun." – "Mikä realismi! mikä alkuperäinen juoni! Miten syvällisiä yksityiskohtia! Helsingin esteettisille herkkusuille se ei kuitenkaan ole mieleen." – Tekijän arvelu, että "Yö ja Päivä" ja "Leo ja Liina" ovat kirjoitetut vartavasten seuranäytelmiksi, on aivan oikea. Sen todistaa eräs hallussani oleva kirje silloiselta kirjakauppialta ja kustantajalta Stolpelta.¹⁸

¹⁷ Että Kivi kävi Cygnaeuksen luona muissakin asioissa kuin kirjallisissa, todistaa seuraava kirje, josta myöskin näkyy kuinka jälkimäinen kaikessa hyväsydämyksessään saattoi asettautua vieraalle kannalle runoilijaparkaan nähden. Kirje on osotettu Th. Reinille: "Herra Professori! Alkaa näyttää enemmän kuin luvalliselta ja anteeksiannettavalta hutiloimiselta, jollei Stenvall vielä ole päästänyt odotettua valtakirjaa samasta kädestä, joka aina on osottautunut niin valmiiksi kurrottautumaan toisten apua kohti. Minulle itselleni olisi kovin tarpeen se raha, jonka jälleen tyhmyydessäni heitin hänen runolliseen seulaansa; ja on todellinen skandaali, jollei hän riennä hyvittämään ainakin neiti B – mia, sitte kun minä vihdoin olen onnistunut harrastuksissani valmistaa hänelle keinoja siihen. Jollei mikään muu auta, pyydän H: ra Prof: ria olemaan niin hyvä ja antamaan T: ri B – mille tiedon asiasta; toivottavasti hän ei vetäydy vaivasta muistuttaa Aleksis-ystäväänsä inhimillisestä velvollisuudesta tietää huutia ainakin suhteessaan H: ra Professorin hartaaseen ystävään ja palvelijaan *Fredr. C: seen*. Helsingissä 12 p. jouluk. 1869." Koska tek. Cygnaeuksen ja Kiven keskinäiseen väliin nähden muun muassa mainitsee runoilijan veljen tiedonantajana, tahdon edelliseen lisätä, että vakaumukseni mukaan runoilijan veljien luotettavuus tämmöisissä asioissa on vähintään epäiltävä, ja että heidän antamansa tiedot siis ovat kaikella varovaisuudella vastaanotettavat. Vakaumukseni johtuu seuraavista tosiasioista. Heiltä puuttui ja puuttuu täydellisesti sitä kirjallista sivistystä, jota veljen runoilijatoimen ja hänen kehityksensä käsittäminen edellyttää. Edelleen ei Kiven eläessä mitään tiettyä siitä (jota he jalestöpäin ovat kertoneet), että he milloinkaan (jollei hänen varhaisena kouluaikana) olisivat tukeneet veljeensä taikka edes olleet erittäin ystävällisissä väleissä hänen kanssaan, päinvastoin he jo silloin (niinkuin ennen muita K. Bergbom sai kokea) läheisen sukulaisuuden perustuksella tavantakaa kävivät Aleksin ystävien luona pyytämässä apua itselleen. Vihdoin on merkille pantava että he, kun minä 1872 keräsin aineksia runoilijan elämäkertaan, eivät tienneet kertoa minulle mitä he kymmeniä vuosia jalestöpäin ovat kertoneet nuoremmille tiedustelijoille. Tämä antaa aihetta olettaa, että heidän myöhemmät tietonsa osaksi johtuvat julkaisemastani Kiven elämäkerrasta ja kenties osaksi myöskin siitä että olivat huomanneet kuinka suurta arvoa pienimmällekin lisäpiirteelle annettiin.

¹⁸ Kirje kuuluu suomennettuna: "Herra A. Kivi, Siuntio. Vastaukseksi arvoisaan kirjeeseen t. k: n 22 p: ltä on minulla kunnia ilmoittaa, että minä mielelläni syksyllä kustannan muutamia suomenkielisiä näytelmiä, etenkin semmoisia, jotka sopivat seuranäytelmiksi. Kumminkin painattaisin niitä mieluummin kappaleittaan, koska se edistää menekkiä. Ulkomuodon ja – näön näyteenä lähetän tämän ohella komedian, jonka nykyisin olen saanut valmiiksi.

Vasta *toisessa luvussa* tekijä ryhtyy varsinaiseen aineeseensa esittäen aluksi, mitä tietoja on olemassa "Seitsemän Veljeksien" synnystä. Romaani ilmestyi painosta 1870, mutta uskottavaa on että se jo 1860:n vaiheilta on ollut runoilijan mielessä, vaikkeivät todistukset ole ehdottomasti luotettavia. Muun muassa maisteri C. G. Svan muistaa E. A. Forssellin siihen aikaan sanoneen, että Kivi mietti suurta romaania. Tahtomatta asettaa tätä muistitietoa epäilyksen alaiseksi mainitsen kuitenkin, että Forssell, kun hän 1872 minulle kertoi Kivestä, ei hiiskunut mitään siitä asiasta. Mitä hän jutteli siltä ajalta, jolloin he asuivat yhdessä, otan tähän sanasta sanaan muistiinpanoistani – vaikkei se koskekaan romaanin syntyä, luo se sentään valoa siihen runoilijan elämänjaksoon, jolloin hän luultavasti sitä ensin ajatteli. "Kiven seurustelupiiri oli harvalukuinen eikä hän koskaan ottanut osaa varsinaiseen ylioppilaselämään, niin että hän olisi käynyt kokouksissa, joissa ylioppilaskunnan asioita käsiteltiin. Hän erosi tavallisuudesta, niin että huomio kiintyi häneen. Hänen tietonsa olivat hyvin heikot, eikä hän muutenkaan ollut niin sivistynyt, että hän olisi voinut ylläpitää pitempää keskustelua; mutta kun hän vilkastui, herätti hän huomiota sukkeluutensa ja alkuperäisten havaintojensa kautta. Erittäinkin oli hänellä terävä silmä koomilliseen nähden. Jollekin anekdootille, jollekin koomilliselle sattumukselle tai tapaukselle hän saattoi nauraa sydäimestään ja kauan, silloinkin kun toiset eivät nähneet siinä mitään erityisen naurettavaa. Hän oli vaatimaton eikä näyttänyt etsivän ylhäisiä tuttavuuksia taikka sentapaista. Hän seurusteli myöskin usean ei-ylioppilaan kanssa. Moni hänen lähimpiä tuttujaan oli renttu taikka siksi tulemaisillaan, eikä hän kuitenkaan liittynyt keneen tahansa. Hänellä oli näet hyvin voimakas myötä- tai vastatunto eri ihmisiä kohtaan. Hän ei harjottanut mitään opinnoita, vaikka hänkin kai ensiksi oli ajatellut kursseja ja tutkintoja. Hän luki ainoastaan Shakespearea. Siihen aikaan hän ei kirjoittanut varsin paljon, mutta hän istui usein pitkät kuurot sohvallansa mietiskellen ja haaveillen. Hän oli alituisesti rahanpuutteessa. Hän ei silloin mainittavasti juopotellut, ja jos niin tapahtui, oli aiheena se, että toverit tarjosivat hänelle."

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.